

Research Paper

From Meaning to Demand: The Role of Social Networks in the Formation of Students' Demands

Masoumeh Mirzaei¹ , Susan Bastani² , Mansoureh Azam Azadeh³

¹ PhD in Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran, masoumeh.mirzaei.73@gmail.com

² Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran, sbastani@alzahra.ac.ir

³ Associate Professor, Department of Social Science, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran, m.azadeh@alzahra.ac.ir

[10.22080/ssi.2026.30592.2356](https://doi.org/10.22080/ssi.2026.30592.2356)**Received:**

November 22, 2025

Accepted:

February 8, 2026

Available online:

August 26, 2026

Keywords:

Continuity of Relationships, Demand, Exchange of Ideas, Meaning-Making, Social Networks

Abstract

Objectives: Demanding as a dynamic social phenomenon reflects the diversity of citizens' needs and expectations and plays a strategic role in strengthening citizenship rights. The expansion of social networks has influenced this process, especially among adolescents, and has become increasingly important in shaping their perceptions, preferences, and patterns of demanding action. This study investigated the role of the characteristics of in-person and virtual social networks on the demanding behavior of students (second year of secondary school) in Kermanshah city, considering the mediating role of meaning-making. **Methods:** The present research is a survey and descriptive-analytical study, conducted using a multi-stage cluster sampling method with a sample size of 256 students aged 15 to 18 in the academic year 1403-1404. The data collection tool was a researcher-made questionnaire. Variance-based structural equation modeling was also used to test the hypotheses. **Results:** The findings show that in the process of shaping their desires, students first understand their meanings and underlying necessities in the context of relationships with others and then interpret them in a way that is consistent with their preferences, situations, and perceptual horizons. This process of meaning-making leads to the emergence of a diverse range of educational, cultural, social, and political demands. **Conclusion:** Social networks in both face-to-face and virtual dimensions act as productive arenas that facilitate the flow of ideas and the production of new definitions of student demands. Meanwhile, the intimate bonds and supportive patterns that form within networks provide conditions for students to recreate more complex frameworks of diverse social needs and demands through collaborative thinking and continuous exchange of perspectives. Applying Wellman's network society and Marshall's civil rights theories can lead to a deeper understanding of network interactions and the support capacities inherent in them in how collective demands are formed.

*Corresponding Author: Masoumeh Mirzaei

Address: Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran.

Email: masoumeh.mirzaei.73@gmail.com

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

2538-3612 © The Author(s)

Published by University of Mazandaran

Extended Abstract

1. Introduction

Social demand is a conscious and multidimensional process that aims to improve conditions and realize citizenship rights in the social, cultural, political, and educational spheres. This process is based on individuals' shared interpretation of the current situation and their efforts to bring about change and plays an important role in strengthening social participation, justice, and social cohesion. In contrast, ignoring citizens' demands can spread feelings of deprivation, distrust, isolation, and indifference, and pave the way for the reproduction of inequality, social gaps, and the reduction of social capital. In Iranian society, the formation of social dissatisfaction and the feeling of failure in realizing citizenship rights has made demand one of the most important forms of social action. In this regard, students, as a new generation, have a special place; a generation that, with increased awareness, social participation, and sensitivity to public issues, considers itself an active and responsible citizen and wants to enjoy equal opportunities, respect, freedom of choice, and participation in decision-making related to their lives. Among social networks, by expanding the free flow of information, creating widespread connections, and shaping shared meanings, they play an effective role in forming students' demands and organizing collective actions. Therefore, it is essential to understand the social, cultural, and communication contexts that influence how students' demands are formed to prevent deepening dissatisfaction and manage its consequences.

2. Methods

The present research is applied in terms of purpose and is a survey and descriptive-analytical study in terms of data collection. The purpose of this study was to investigate the effect of social network characteristics on the demands of students in Kermanshah city with regard to the mediation of the meaning-making variable, and it was conducted with a quantitative network analysis approach. Network analysis places special emphasis on the empirical study of social structure as relationships and links between actors and suggests principles, methods, techniques, tools, and even specific analytical cases to achieve this goal. Within the framework of the quantitative network analysis approach, the fundamental assumption is that mutual relationships and interdependencies between network elements are of great importance for explaining and understanding individual and collective actions. The main data collection tool was a researcher-made questionnaire that was designed based on valid scientific backgrounds and taking into account the cultural and social conditions of students in Kermanshah city. To test the theoretical model and explain the relationships between latent and manifest variables, structural equation modeling with a variance-based approach was used. The statistical population of this study included all students in the tenth, eleventh, and twelfth grades of upper secondary school in Kermanshah during the 2024 academic year. The study of students' social relationships was conducted with an individual network approach.

3. Results

The results of the analysis of the dimensions of demand (social, political,

cultural, and educational) indicate that the highest average is related to the educational dimension. This shows that educational and academic concerns are at the top of the demanding priorities of students. After that, cultural, social, and political dimensions are in the next ranks, respectively. To test the hypotheses, path analysis and statistical indicators such as t-statistics and significance value (P-value) were used. The first hypothesis is dedicated to examining the direct effect of social network characteristics on students' demand. The calculated path coefficient is equal to 0.748, which indicates the existence of a strong and positive relationship between these two variables. In the second hypothesis, the relationship between social network characteristics and the mediating variable of meaning-making was examined. The path coefficient obtained was equal to 0.904, which indicates the very high intensity of this relationship. The third hypothesis also focuses on the direct relationship between meaning-making and demandingness. The path coefficient value in this relationship was 0.235, which indicates a positive effect but with a lower intensity than the previous relationships. Based on the results, the variable "social network characteristics" has a direct effect of 0.748 and an indirect effect of 0.212 through the mediating variable meaning-making on demandingness.

4. Conclusion

The findings showed that the spectrum of students' demands in the socio-cultural context is crystallized in four dimensions: educational, cultural, social, and political, and this activism is largely influenced by the structure and quality of relationships in social networks. Meanwhile, meaning-making as a cognitive-interpretive process deepens and moderates the link between

network characteristics and demanding behaviors. The results of data analysis indicate that the three components of "network engagement," "network belonging," and "network support" have a significant impact on the formation and development of students' demanding behaviors. During active participation in networks, students recognize and express not only educational needs and concerns, but also broader demands in the social, cultural, and political arenas through continuous interaction with different groups. Active participation in social media discourses facilitates students' access to diverse information and support, leading to a deeper understanding of surrounding issues and the creation of semantic coherence between their personal and social experiences. However, the results show that meaning-making alone is not the main driver of demanding behaviors, but rather acts as a complementary and reinforcing mechanism, and its effectiveness is understood in connection with broader communication structures.

Funding

There is no funding support.

Authors' contribution

This article is an excerpt from the first author's doctoral dissertation titled (Exploring Students' Social Demands in the City of Kermanshah: A Study Based on Network Analysis Approach) from the Faculty of Social and Economic Sciences, AlZahra University, Tehran. The composition of the authors and their level of responsibility in the dissertation and the article are the same.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors extend their sincere gratitude to all participants who contributed to this study.

علمی پژوهشی

از معنا تا مطالبه: نقش شبکه‌های اجتماعی در شکل‌گیری مطالبات دانش‌آموزان

معصومه میرزائی^{۱*}، سوسن باستانی^۲، منصوره اعظم آزاده^۳

^۱ دانش‌آموخته دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران، masoumeh.mirzaei.73@gmail.com

^۲ استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا، تهران، ایران، sbastani@alzahra.ac.ir

^۳ دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا، تهران، ایران، m.azadeh@alzahra.ac.ir

doi 10.22080/ssi.2026.30592.2356

چکیده

اهداف: مطالبه‌گری به‌عنوان یک پدیده اجتماعی پویا، بازتاب‌دهنده تنوع نیازها و انتظارات شهروندان است و در تقویت حقوق شهروندی نقشی راهبردی ایفا می‌کند. گسترش شبکه‌های اجتماعی، این فرآیند را به‌ویژه در میان نسل نوجوان تحت‌تأثیر قرار داده و در شکل‌دهی ادراکات، ترجیحات و الگوهای کنش مطالبه‌گرانه آنان اهمیت فزاینده‌ای یافته است. این مطالعه به بررسی نقش ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی حضوری و مجازی بر رفتار مطالبه‌گرایی دانش‌آموزان (دوره دوم متوسطه) شهر کرمانشاه با در نظر گرفتن نقش میانجی معنابخشی پرداخته است. **روش مطالعه:** پژوهش حاضر از منظر گردآوری داده‌ها، پیمایشی و از نوع توصیفی - تحلیلی است که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای با حجم نمونه ۲۵۶ نفر از دانش‌آموزان ۱۵ تا ۱۸ ساله در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ انجام شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود. همچنین به منظور سنجش فرضیات از مدل‌سازی معادلات ساختاری مبتنی بر واریانس استفاده شد. **یافته‌ها:** یافته‌ها نشان می‌دهد که دانش‌آموزان در جریان شکل‌دهی به خواسته‌های خود، ابتدا معانی خواسته‌ها و ضرورت‌های نهفته آن‌ها را در بستر روابط با دیگران درمی‌یابند و سپس آن‌ها را به‌گونه‌ای تعبیر می‌کنند که با ترجیحات، موقعیت‌ها و افق‌های ادراکی آنان همخوانی یابد. این فرآیند معناپردازی، به ظهور طیف متنوعی از مطالبات آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی می‌انجامد. **نتیجه‌گیری:** شبکه‌های اجتماعی در ابعاد حضوری و مجازی به‌مثابه عرصه‌هایی مولد عمل می‌کنند که جریان‌سازی ایده‌ها و تولید تعاریف نوین از مطالبات دانش‌آموزی را تسهیل می‌نمایند. در این میان، پیوندهای صمیمانه و الگوهای حمایت‌گرانه‌ای که درون شبکه‌ها شکل می‌گیرد، شرایطی را فراهم می‌کند تا دانش‌آموزان از طریق هم‌فکری و تبادل مستمر دیدگاه‌ها، به بازآفرینی چارچوب‌های پیچیده‌تری از نیازها و تقاضاهای اجتماعی متکثر دست یابند. به‌کارگیری نظریه‌های جامعه شبکه‌ای و لامن و حقوق شهروندی مارشال می‌تواند به فهم عمیق‌تر تعاملات شبکه‌ای و ظرفیت‌های حمایتی نهفته در آن‌ها در چگونگی شکل‌گیری مطالبات جمعی منجر شود.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴ آذر

تاریخ پذیرش:

۱۹ بهمن ۱۴۰۴

تاریخ انتشار:

۰۴ شهریور ۱۴۰۵

کلیدواژه‌ها:

استمرار روابط، تبادل نظرات، شبکه‌های اجتماعی، مطالبه‌گری، معنابخشی

* نویسنده مسئول: معصومه میرزائی

آدرس: گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران. ایمیل: masoumeh.mirzaei.73@gmail.com

این مقاله با دسترسی آزاد تحت مجوز بین‌المللی کربیتو کامنز از نوع نسبت‌دادن-غیرتجاری-بدون انشقاق ۴/۰ است.

ناشر: دانشگاه مازندران © نویسنده(گان) ۲۵۳۸-۳۶۱۲

۱ مقدمه و بیان مسأله

با توجه به تحولات و دگرگونی‌های اخیر جامعه جهانی، دستیابی به آرمان‌ها و مطالبه حقوق فردی و اجتماعی مورد توجه و تأکید اکثریت شهروندان قرار گرفته است. مطالبه‌گری پدیده‌ای چندوجهی است که از نظر موضوع، اندازه و میزان موفقیت، متفاوت است؛ اما در وسیع‌ترین مفهوم به فرآیندهایی با هدف، تمایل یا نیاز به تغییرات اجتماعی خاص یا گسترده در زمینه‌های گوناگون سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... گفته می‌شود (Serafimovska & Markovikj, 2024: 172). به بیانی دیگر، مطالبه، خواسته‌ای آگاهانه است که از یک نیاز برمی‌خیزد و از سوی افراد جامعه در قبال خود، خانواده و جامعه درخواست می‌گردد (حمزه و همکاران، ۱۴۰۲: ۴۵۲). مطالبه‌گری جریانی است که در آن فرد موقعیت را تحلیل می‌کند و تشخیص می‌دهد که وضعیت روبه‌روی او ثابت بماند یا تغییر کند.^۱ بدین معنا که انسان وضعیت خود و هم‌کنشگران و مجموعه زندگی را تفسیر می‌کند، بر مبنای "تفسیر مشترک"، جامعه و موقعیت خودش را بر ساخت می‌نماید.^۲

درواقع مطالبه‌گری اجتماعی، اراده عمومی برای متقاعدکردن سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی به منظور احقاق حقوق شهروندی است که نه تنها به زیست بهتر اجتماعی کمک می‌کند، بلکه زمینه عدالت اجتماعی گسترده را نیز فراهم می‌آورد (فرج‌اله و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۶). اما عدم تحقق این امر در سطوح خرد و کلان می‌تواند با ایجاد و تقویت ناامیدی، محرومیت و نظایر آن، انگیزه برای مشارکت و رعایت تکالیف را تضعیف کند. با محرومیت از

حقوق، افراد به تدریج با خود، دیگران و جامعه، بیگانه و نسبت به آن‌ها بی‌تفاوت می‌شوند و دیگر برای تغییر شرایط، فعالیت و مشارکت نمی‌کنند. چنین فرآیندی، به تولید و بازتولید فساد، بی‌عدالتی، فقر، محرومیت، انزوا و شکاف طبقاتی منجر می‌شود که چنین آسیب‌هایی، جامعه را دچار بحران‌های غیرقابل جبرانی خواهد نمود (نعیمی و همکاران، ۱۴۰۴: ۳۲۱). در کشور ایران نیز براساس نتایج شاخص رضایت کلی از وضعیت زندگی نسبت به آمار جهانی^۳ (احساس آزادی و اختیار در انتخاب و هدایت مسیر زندگی در ایران ۳/۲ و در جهان ۳/۹، رضایت کلی از وضعیت زندگی در ایران ۱/۶ و در جهان ۳/۶، وضعیت شادی و رضایت در ایران ۲/۴ در مقابل ۴/۹ در جهان) می‌توان گفت، در پی این وضعیت نامساعد، صدای اعتراض شهروندان نسبت به "تحقق نیافتن مطالباتشان"، ناشی از شرایط نامطلوب اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بلند شده و توانسته است نقش یک عاملیت مهم را ایفا کند (مدنی قهفرخی، ۱۳۹۵: ۱۵۷)؛ بنابراین آنچه در جامعه فعلی ما در حال بروز و ظهور است، بحث مطالبه‌گری اجتماعی مردم، فارغ از همه اصناف و نهادها و ارگان‌های حکومتی و غیرحکومتی است (مصباحی‌مقدم و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۶۱). اما در این میان، توجه به مطالبات گروه گسترده دانش‌آموزان (نسل Z) از اهمیت خاصی برخوردار است.^۴ این نسل طی سال‌های اخیر نقشی محوری در تحولات اجتماعی ایفا کرده و به‌عنوان یکی از نیروهای اجتماعی فعال در حوزه سیاست و کنش مدنی شناخته می‌شود (زارع شاه‌آبادی و عسگری، ۱۴۰۴: ۱۹۳). در سال‌های اخیر، با وقوع جنبش‌های اجتماعی و سیاسی مختلف، دانش‌آموزان نیز مانند

^۴ تعداد کل دانش‌آموزان کشور در سال (۱۴۰۳-۱۴۰۲) در تمامی پایه‌ها ۱۶۵۰۶۴۹۳ بوده است. از این تعداد ۲۹۵۷۶۳۷ نفر از دانش‌آموزان در دوره دوم (۱۴۶۳۴۷۸) پسران و ۱۴۹۴۱۵۹ دختران) مشغول تحصیل بوده‌اند. (شاخص‌های کلان اقتصادی اجتماعی کشور؛ اسفندماه ۱۴۰۳).

^۱ سایت انجمن جامعه‌شناسی ایران، نشست هفتم: گفت‌وگو با مطالبه‌گری: گوهر جامعه: سلسله نشست‌های نظم، تغییر، مطالبه‌گری، درمانگری: ۱۴۰۰/۰۹/۰۶

^۲ سایت انجمن جامعه‌شناسی ایران، نشست ششم: نظم، تغییر، مطالبه‌گری و درمانگری اجتماعی: ۱۴۰۰/۰۸/۰۱

^۳ ایران در آینده شاخص‌های جهانی فرهنگ؛ وضعیت فرهنگی ایران در پیمایش ارزش‌های جهانی (بهار ۱۴۰۳)

عقب‌نشینی در برابر تهدیدها و مرکزیت قدرت‌های موجود، بارها و بارها چرخه اعتراضات خود را نسبت به شکاف‌های اجتماعی و نبود فرصت‌های برابر تکرار می‌کنند. به نظر می‌رسد که چگونگی شکل‌گیری و بروز خواسته‌های این نسل را باید فراتر از تقلیل آن "به تقلید صرف یا تخلیه هیجانات آنی و کوتاه‌مدت" در نظر گرفت. شبکه‌های اجتماعی، به واسطه درنوردیدن مرزهای مرسوم تعاملات، بازیگرینی روابط بین افراد و منابع متنوع موجود در شبکه، بستر پویایی را برای تغییر نگرش‌های فردی و دگرگونی تعاریف مرسوم از مطالبات پدید آورده‌اند که این امر زمینه شکل‌گیری تقاضاهای اجتماعی متکثر را فراهم کرده است.

می‌توان گفت که ظرفیت‌های بالقوه در فضای شبکه‌های اجتماعی مانند: (آزادی در تبادل اطلاعات، توانایی اعمال قدرت، همگن‌سازی سلیقه‌ها، ورود مفاهیم جدید در زندگی روزمره، خوانش چندگانه ایده‌ها، اطلاع از رویدادهای جهانی) به انتقال پارادایم‌های ارزشی در شبکه و پیکربندی مجدد افکار می‌انجامد (کاستلز، ۱۳۸۰: ۲۷۳-۲۷۰). از این طریق شبکه‌های اجتماعی بر فرم‌های سنتی اثرگذار هستند و قادرند فضاهای جدیدی را به وجود آورده تا افراد با فاصله گرفتن از بافت محلی خود و در نتیجه روابط با دیگران، وضعیت موجود را بهتر درک کنند (Zghazagh & Teuma, 2020: 19). بر اساس این، نان‌لین^۲ (2005) معتقد است؛ شکل‌گیری "سیستم معانی"، متأثر از کنش متقابل افراد است؛ بعد اجتماعی کنش نیز حائز اهمیت است؛ زیرا کنش در خلأ رخ نمی‌دهد؛ بلکه در مناسبات متقابل افراد جامعه ایجاد می‌شود. اما باید در نظر داشت؛ در این بسترها انسان پیش از تابع سیستم موجود شدن، آن سیستم را می‌فهمد و برای خود معنا می‌کند؛ سپس همراه «تفسیر» یا «معنای گروهی جمعی» در یک سیستم اجتماعی درگیر کنش اجتماعی می‌شود

دانشجویان با روش‌های متفاوتی به شرایط نامساعد اجتماعی واکنش نشان داده‌اند و خود را به‌عنوان یک "شهروند فعال و مسؤول" تلقی کرده‌اند (Soltysiak, 2020: 6). طبق آمارهای به‌دست‌آمده از میانگین ساعات صرف‌شده توسط دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه، دغدغه‌مندی آنان در فعالیت‌های اجتماعی - فرهنگی ازجمله مشارکت در امور اجتماعی، فعالیت‌های فرهنگی - ورزشی، فراغت و.. بیشتر شده است؛ به‌طوری‌که بعد از فعالیت‌های خود مراقبتی، بیشترین ساعات سپری‌شده آن‌ها در طول روز به این زمینه اختصاص یافته است.^۱

درواقع دانش‌آموزان امروز با گذر از تأکید صرف بر میدان‌های آموزش، به دنبال «درک اکنون» هستند تا بتوانند فضای خود را دنبال کنند و طعم رهاشدگی از تمام قواعد دست و پا گیر و محدودکننده را بچشند. اما هر بار مسیر آن‌ها مسدود می‌شود؛ چراکه از منظر آنان گزاره‌های ایدئولوژیک موجود نشانه‌های سوبژه‌های متجدد را برنمی‌تابد و با بروز جهت‌گیری‌های نوین و فوران نشانه‌های جدید (بدن-مندی و زیبایی، تغییر گروه‌های مرجع، کشش به انجام رفتار هیجانی) با آن‌ها مواجهه می‌شود. این استراتژی کنترلی و دیده‌بانی، هنجارها و شخصی-ترین تصمیمات زندگی ازجمله؛ سرگرمی، گذران وقت و پوشش را تعیین تکلیف کرده و مسؤولیت‌های بی-شماری را بدون نظرخواهی به دانش‌آموزان تحمیل کرده است. این در حالی است که آن‌ها از اغلب حقوق و جایگاه‌های اجتماعی مطلوب بی‌بهره‌اند (Karunungan, 2021: 12)؛ بنابراین اگر تجارب دانش‌آموزان در مقوله احترام تجاربی بسنده نباشد، می‌توانیم این‌گونه نتیجه بگیریم که مدرسه برای مشارکت برابر همه دانش‌آموزان در بحث آموزش و زندگی در مدرسه فرصت ایجاد نکرده است (لطفی و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۱۵). امروزه دانش‌آموزان با فاصله گرفتن از چارچوب امن خود و بدون موضع

در دختران (۴:۴۷) است. طرح آمارگیری گذران اوقات فراغت نقاط شهری کشور (۱۳۹۹-۱۳۹۸)، مرکز آمار ایران.

² Nan Lin

^۱ توجه به فعالیت‌های یادگیری و آموزشی روزانه در پسران (۳:۰۳) و در دختران (۳:۲۸) ساعت است، این در حالی است که تمرکز آن‌ها در امور اجتماعی- فرهنگی در پسران (۵:۴۲) و

را نسبت به حقوقشان در معرض پاسخ‌گویی قرار دهند و با شرط حداقلی هم‌آمیزی^۲ وارد فرآیند مطالبه‌گری می‌شوند (Omotosho-47-48: 2020, Adegboyega); لذا شناسایی زمینه‌ها، بسترها و عوامل مؤثر بر بروز نارضایتی اجتماعی و رفتارهای اعتراضی از اهمیت خاصی برخوردار است. افزایش نارضایتی‌های اجتماعی سبب هزینه‌بالایی در بخش‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، مدیریتی و امنیتی کشور و در صورت عدم شناسایی زمینه‌های این‌گونه نارضایتی‌ها سبب‌ساز بحران‌های گوناگون در حوزه‌های مختلف کشور می‌شود (رضادوست و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۴۱).

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش، شهر کرمانشاه انتخاب شده است. این منطقه علی‌رغم وجود ظرفیت‌های متعدد موقعیت استراتژیک مرزی و قطب ارتباطی، بازارچه‌های مرزی، صنعت گردشگری - تفریحی؛ در تأمین تقاضاهای اجتماعی شهروندان و فراهم کردن رضایت‌خاطر آنان ناتوان بوده است. در سال‌های اخیر نیز تجربه برخی از مصائب مانند جنگ، چالش‌های اقتصادی، بیکاری، گسترش اسکان غیر رسمی بر حجم نگرانی‌ها و برانگیختن رفتارهای مطالبه‌گرایانه افزوده است. البته پیامد این موارد صرفاً مربوط به شهروندان بالاتر از ۱۸ سال نیست. نتایج طرح ملی گفت‌وگوی خانواده در استان کرمانشاه^۳ (۱۳۹۷) نشان می‌دهد مواردی از جمله «عدم امکانات رفاهی، بحران‌های فرهنگی، عدم درک لزوم گفت‌وگو در میان اعضای خانواده، عدم فضای مناسب جهت هدایت فکری نوجوانان و فقدان نشاط اجتماعی» از مهم‌ترین دغدغه‌های دانش‌آموزان نوجوان شناخته می‌شود که زمینه‌های نارضایتی‌های متعددی را به وجود آورده است؛ لذا هدف از انجام این پژوهش، بررسی تأثیر ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی حضوری و مجازی بر مطالبه‌گری دانش‌آموزان شهر کرمانشاه با توجه به

(تنهایی، [الف ۱۴۰۰](#): ۹۹-۹۸). بنا به دیدگاه هیل و لوونهاگن^۱ (1995) در فرآیند معنابخشی کنشگران ابتدا محیط را درک می‌کنند (آگاهی بخشی) و ضمن برقراری روابط با دیگران از طریق مدل‌های ذهنی (معناسازی)، معانی نوپدیدى بروز می‌یابد (برانگیختن تقاضا) که به توافق و همراهی با دیگران (هم‌فهمی کنشگران) منتهی می‌شود و تا زمانی تداوم می‌یابد که روابط بین افراد معنای مشترکی را تداعی کند. به دنبال آن، اشتراک در دیدگاه‌ها و عقاید در شبکه‌های همگون بین اعضا شبکه، به دیدگاه‌ها تحکیم می‌بخشد و به شناخت مسائل مشترک منجر می‌شود و کنش دسته‌جمعی را ترغیب می‌کند (باستانی و همکاران، [۱۳۸۸](#): ۸). باید گفت که نارضایتی اجتماعی علاوه بر آنکه با اوضاع مادی افراد و جامعه در ارتباط باشد، با "ذهنیت‌ها"، "نگرش‌ها" و ارزش‌های افراد هر جامعه مرتبط است و درواقع با توجه به شرایط، بر ساخته می‌شود (رضادوست و همکاران، [۱۴۰۲](#): ۲۴۴).

در عصر حاضر، شیب تند حضور و فعالیت دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی، به برقراری پیوندهای خلاقانه و پردازش اطلاعات جدید منجر شده و آرمان‌های شخصی آن‌ها را تغییر داده است (Flynn & et al, 2021: 1217). به عبارتی حلقه‌های ارتباطی صمیمانه و جریان آزاد گفت‌وگو به همراه دریافت بازخورد ایده‌ها در شبکه‌های اجتماعی، دانش‌آموزان را با نگرشی نو به سمت و سوی احقاق مطالباتشان در ابعاد آموزشی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی هدایت می‌کند؛ زیرا حضور در فضاهای عمومی و شرکت در گفتمان‌های مجازی، در نشر اطلاعات، انتقال‌پذیری تفکرات و دریافت حمایت شبکه تأثیر به سزایی دارد (Taft, 2017: 29). در این فضا دانش‌آموزان با الگوبرداری از روابط با سایر کنشگران نوجوانان، سعی دارند افراد دیگری را در راستای سازمان‌دهی گروه خود، پیدا کرده تا دیگران

خانواده می‌باشد که در ۵۰ شهر ایران، توسط نمایندگان انجمن اجرا شده است. <https://isa.org>

¹ Hill and Levenhagen

² Coming together

^۳ طرح ملی گفت‌وگوی خانواده؛ تفاهم‌نامه‌ای به شماره ۱۶۸۰۸۶ بین انجمن جامعه‌شناسی ایران و معاونت امور زنان و

مطالبات بی‌پاسخ" به انجام رساندند. هدف این پژوهش، علاوه بر درک مطالبات شهروندان جوان، شناسایی استراتژی جوانان در برابر مطالبات بی‌پاسخ است که با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون در بین جوانان (۳۵-۱۸ساله) شهر یزد، انجام شده است. داده‌های این پژوهش، حاصل مصاحبه نیمه‌ساخت‌یافته از ۳۰ نفر از جوانان طبقه بالا، پایین و متوسط است که به شناسایی مطالبات جوانان در قالب ۴ مضمون اصلی (اجتماع پویا، تحقق سوژگی، تدابیر سرمایه‌ساز، نفی مطالبه‌گری) و راهبرد جوانان در ۵ مضمون (کنشگری مرزی، وادادگی مدنی، واسازی ساختاری، مهندسی اقتضایی و تله محرومیت) کشف شده است. براساس یافته‌ها؛ با نزدیک کردن افق دید مدیران و سیاست‌گذاران به شهروندان و تحقق مطالبات و توزیع عادلانه منابع و فضای عمومی، در جهت حفظ نظم، ثبات و درعین حال توسعه جامعه، می‌توان از فشارهای ساختاری کاست.

علاوه بر آن، بیرانوند و بهادر (۱۴۰۲) پژوهشی را با هدف "بررسی و تحلیل راهکارهای توسعه مطالبه‌گری از مسئولین از منظر جامعه‌شناسی با رویکرد بهبود وضعیت مردم، در شهر خرم‌آباد" به انجام رساندند. جامعه آماری در این پژوهش، متشکل از افراد ۱۸ سال به بالای شهر خرم‌آباد است که با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران، نمونه‌ای با حجم ۳۸۷ نفر انتخاب شدند. یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که میزان ۷۵/۶۳ درصد از پاسخ‌گویان در زمینه مطالبه‌گری، در سطح متوسط رو به پایین است. همچنین یافته‌های نتایج تبیینی نشان داده است که همه متغیرهای مستقل پژوهش (الگوهای اجتماعی شدن، آگاهی عمومی، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، امید به آینده و دین‌داری) با وضعیت مطالبه‌گری شهروندی رابطه معنی‌دار و مثبت دارند. برحسب یافته‌های تحلیلی، متغیر آگاهی عمومی، بیشترین تأثیر را در تبیین متغیر وضعیت مطالبه‌گری داشته است. حمزه و همکاران (۱۴۰۲) نیز پژوهشی را با عنوان "بررسی

میانجی‌گری متغیر معنابخشی است؛ بنابراین پرسش اصلی تحقیق به قرار زیر است:

- ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان چه تأثیری بر رفتار مطالبه‌گری آن‌ها دارد؟

۲ پیشینه پژوهش

بررسی پژوهش‌های داخلی و خارجی در زمینه مطالبه‌گری اجتماعی نشان می‌دهد که تاکنون پژوهشی در زمینه سنجش ابعاد مطالبه‌گری دانش‌آموزان و بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی در بروز آن، انجام نشده است. در این بخش به پژوهش‌هایی که به لحاظ موضوعی مرتبط با مطالعه حاضر است، اشاره می‌شود.

۲/۱ پیشینه داخلی

محمدی و نوغانی‌دخت بهمنی (۱۴۰۴) پژوهشی را با عنوان "مطالعه جامعه‌شناختی کیفیت مطالبه‌گری اجتماعی در بین شهروندان سنندج" به انجام رساندند. نویسندگان با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون، سعی در تبیین این مسأله دارند که مطالبات اجتماعی شهروندان سنندجی در راستای حل مشکلات در حوزه خدمات شهری به چه صورت بوده است و چه مؤلفه‌ها و شرایطی در شکل‌گیری مطالبه اجتماعی شهروندان یا عدم آن نقش داشته است. بررسی مضامین به‌دست‌آمده حکایت از آن دارند که از یک سو، عدم آموزش مطالبه اجتماعی در نهاد خانواده و نهاد آموزش و پرورش، فرآیندهای بوروکراتیک طولانی و ناکارآمد و هم‌نوایی اجتماعی منفی مانع شکل‌گیری زمینه‌های مطالبه اجتماعی در حوزه خدمات شهری شده‌اند (انسداد ساختاری) و از سوی دیگر، احساس نیاز و تمایلی در زمینه حل مشکلات حوزه خدمات شهری یا ارتقاء آن شکل نگرفته است و در نظام فکری مردم باور به تغییر به‌واسطه مطالبه اجتماعی جایگاهی ندارد (فقدان عادت‌واره مطالبه اجتماعی).

همچنین ابوالحسنی و همکاران (۱۴۰۳) پژوهشی را با عنوان "راهبرد شهروندان جوان در عرصه

بررسی مطالبات اجتماعی آنان براساس سه رویکرد اقتصادی، حقوقی و فرهنگی پرداخته است. یافته‌ها نشان داد که مطالبات با رویکرد اقتصادی شایع‌ترین و مطالبات با رویکرد حقوقی کمترین شیوع را در بین زنان داشتند. بنا به اذعان محقق، سبک زندگی مدرن به دلیل در برداشتن دسترسی بیشتر به رسانه‌های مختلف، سطح اطلاعات و مطالبه‌گری زنان را افزایش داده است. هرچه این سطح افزایش یابد، انتظار آنان از میزان برخورداری و رضایت، افزایش می‌یابد و در نتیجه میزان بهره‌مندی خود را پایین ارزیابی می‌کنند.

در همین راستا، سادات بیدگلی و عامری (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان "تحلیل مطالبات زنان تهران در دوره پهلوی دوم (۱۳۲۰-۱۳۳۲ ش.) براساس عرایض مجلس شورای ملی" به بررسی وضعیت مطالبات زنان تهران و دغدغه‌های آنان پرداخته‌اند. این پژوهش توصیفی - تحلیلی با اتکا بر اسناد عرایض مجلس شورای ملی طی دوره سیزدهم تا هفدهم و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای انجام شده است و در صدد شناخت واکنش زنان تهران نسبت به اتفاقات سیاسی و پاسخ‌گویی به این پرسش است که آیا زنان به جز مسائل خانوادگی و اقتصادی، دغدغه مسائل سیاسی را نیز داشتند؟ بررسی اسناد عرایض نشان می‌دهد که زنان تحصیل‌کرده و فعال جامعه در این مقطع زمانی خواستار حقوق شهروندی از جمله حق آزادی، برابری و حق رأی بودند، اما زنان خانه‌دار در عرایض خود پیگیر مطالبات فردی از جمله دفاع از حقوق فردی و خانوادگی، منازعات ملکی و مالی شدند.

۲،۲ پیشینه خارجی

سوهاریانتو و رزاک^۱ (۲۰۲۵) پژوهشی را با عنوان "درک تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر مشارکت مدنی جوانان در تانزانیا" به انجام رساندند. این پژوهش با هدف بررسی تأثیر سه متغیر شبکه‌های اجتماعی، مشارکت و آموزش مدنی بر میزان کنشگری سیاسی

تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر مطالبات سیاسی کاربران" به انجام رساندند که با هدف بررسی رابطه بین فعالیت کاربران در شبکه‌های اجتماعی تلگرام و اینستاگرام و مطالبات سیاسی آنان در شهرهای تهران و قم انجام شده است. این مطالعه با استفاده از روش ترکیبی مطالعه کتابخانه‌ای و پیمایش، انجام شده است. جامعه آماری، کلیه کاربران عضو شبکه‌های اجتماعی تلگرام و اینستاگرام بالای ۱۵ سال ساکن شهرهای تهران و قم بودند که ۷۶۸ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. نتایج تحقیق نشان-دهنده برقراری ارتباط معناداری بین دو متغیر میزان فعالیت در شبکه‌های اجتماعی و مطالبات سیاسی کاربران می‌باشد. طبق تحلیل داده‌ها، کاربران براساس خاصیت دوران مدرن دائماً در حال بازاندیشی مطالبات سیاسی خود و سطح مورد انتظار آن‌ها می‌باشند و به منظور حفظ تعادل سیاسی لازم است نظام سیاسی، دائماً این مطالبات را رصد نماید و پاسخ دهد.

فرجاله و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی را با عنوان "تحلیل جامعه‌شناختی مطالبه‌گری اجتماعی کارکنان شاغل در سازمان بهزیستی کشور با تأکید بر حقوق شهروندی" به انجام رساندند. جامعه آماری کارکنان سازمان بهزیستی کشور بودند. تعداد ۲۶۴ نفر به‌عنوان نمونه آماری تعیین و به روش تصادفی در دسترس انتخاب شدند. براساس یافته‌ها، میزان آگاهی از حقوق شهروندی و سطح مطالبه‌گری اجتماعی کارکنان رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. نتایج نشان می‌دهند که میان متغیرهای زمینه‌ای سن، جنسیت، سطح تحصیلات کارکنان و میزان آگاهی از حقوق شهروندی و سطح مطالبه‌گری اجتماعی آن‌ها رابطه معناداری وجود دارد. پژوهشگران دیگری از جمله؛ میرحسینی و همکاران (۱۳۹۸) پژوهشی را با عنوان "مطالبات اجتماعی زنان و رابطه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی با آن‌ها" به انجام رساندند. تحقیق انجام‌شده با پیمایش در بین ۳۸۶ نفر از زنان ۲۰ تا ۵۵ ساله شهر قزوین، به

¹ Suhariyanto & Rozak

بسیج اجتماعی به کار می‌برند. از منظر مصاحبه‌شوندگان شبکه‌های اجتماعی متعدد امکان مناسبی را برای مقابله با مسائلی ازجمله (تبعیض جنسیتی، خشونت جنسیتی، نابرابری اجتماعی، نژادپرستی) به وجود آورده‌اند. از منظر آنان شبکه‌های اجتماعی آنلاین به یک شیوه ارتباط غیر رسمی، اما مؤثر را در زمینه شکل‌گیری تغییرات و تحولات اجتماعی تبدیل شده‌اند.

در همین خصوص سیدکاظم^۳ (2013) در پژوهش "بررسی دیدگاه کنشگران جوان مصری در زمینه پتانسیل شبکه‌های اجتماعی در جهت تحرکات اجتماعی با استفاده از روش تلفیقی کمی - کیفی" به بررسی برداشت نمونه‌ای از فعالان جوان مصری در مورد پتانسیل شبکه‌های اجتماعی در بسیج کنش جمعی پرداخته است. هدف این مطالعه موارد (۱). ارتقاء تحقیقات تجربی در مورد پتانسیل رسانه‌های جدید درکنش جمعی ۲. درک کنشگری جوانان در حوزه‌های سیاسی و اجتماعی ۳. بررسی تغییرات سیاسی از سال ۲۰۰۸ در مصر با توجه به نقش شبکه‌های اجتماعی) در نظر گرفته شده است. تجمیع یافته‌ها حاکی از این است؛ پتانسیل شبکه‌های اجتماعی (انتشار اطلاعات، جریان آزاد اطلاعات، دیدگاه بی‌طرفانه) در تصمیم‌گیری کنشگران در جهت اقدام جمعی به منزله دست‌یابی به اهدافی ازجمله شرکت در کمپین‌ها، حق تجمع و انتقاد از مسائل اجتماعی - سیاسی و امکان بیان عقاید مؤثر است. رابینسون و تیلور^۴ (2013) پژوهشی را با هدف "بررسی صدای دانش‌آموزان (ترجیحات و انتظارات تحصیلی) در بستر شبکه تعاملاتی مدارس انگلستان" به انجام رساندند. بررسی نتایج نشان داد، سلطه آشکار و پنهان قدرت در شبکه روابط کارکنان مدارس با دانش‌آموزان در کاهش اعمال مطالبات این قشر

نسل Z صورت گرفته است. با استفاده از روش پیمایشی، داده‌ها از ۵۰۰ پاسخ‌دهنده متشکل از دانشجویان و دانش‌آموزان دبیرستانی ۱۸ تا ۲۴ ساله جمع‌آوری شد. تحلیل رگرسیون چندگانه برای شناسایی رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته توسط پژوهشگران انجام شد. نتایج یافته‌ها نشان داد که هر سه متغیر مستقل تأثیر معناداری و مثبتی را در بروز مطالبه‌گری سیاسی داشته‌اند. همچنین بریتو^۱ (2023) پژوهشی را با هدف "بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر فعالیت‌های مدنی جوانان تانزانیا" به انجام رساند. این مطالعه به دنبال پاسخ به این پرسش است که چگونه استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین در میان جوانان بر مشارکت مدنی آفلاین (حقیقی) آن‌ها در خارج از دوره انتخابات تأثیر می‌گذارد. در این پژوهش کنشگری مدنی با استفاده از رویکرد ترکیبی مورد بررسی قرار گرفت. محققان چهار بحث گروهی متمرکز را با کمک راهنما به انجام رساندند و نیز ۳۷۲ پرسش‌نامه در میان جوانان توزیع شد. یافته‌های تحقیق ارتباط بین تعامل شبکه‌های اجتماعی جوانان و مشارکت مدنی آفلاین آن‌ها را در جهت دستیابی به مطالبات رفاه و بهبود کیفیت زندگی تایید کرد.

کورتس - راموس و همکاران^۲ (2021)، پژوهشی را با عنوان: "کنشگری و رسانه‌های اجتماعی: مشارکت جوانان و ارتباطات" به انجام رساندند. هدف اصلی پژوهش بررسی مشارکت و فعالیت اجتماعی جوانان در قالب استفاده از رسانه‌های اجتماعی در نظر گرفته شده است. این مطالعه به روش کیفی (با تأکید از پارادایم تفسیری) و در میان دانش‌آموزان دبیرستانی (۳۵ دختر و ۲۲ پسر) انجام شده است. پژوهشگر جهت جمع‌آوری سیستماتیک اطلاعات، از پنج گروه متمرکز استفاده کرده است؛ نتایج مطالعه نشان داد که جوانان شبکه‌های اجتماعی را به‌عنوان بستری برای بیان نظرات انتقادی خود و یا تحریک

⁴ Robinson & Taylor

¹ Britto

² Cortés-Ramos & et al

³ Sayed Kassem

اثرگذار است و امکان مشارکت فعال دانش‌آموزان را در تصمیم‌گیری‌ها با چالش روبه‌رو می‌کند.

۲،۳ جمع‌بندی پیشینه‌های پژوهش

بررسی پژوهش‌های انجام‌شده نمایانگر آن است که پژوهشگران داخلی در آثار خود عمدتاً بر دو محور اساسی "عوامل انسدادکننده" و یا "راهبردهای دستیابی" به مطالبات متمرکز بوده‌اند. در این چارچوب، پژوهشگران داخلی بر این باورند که کاستی در آموزش رسمی و غیررسمی مطالبه‌گری، ناکارآمدی و پیچیدگی فرآیندهای بوروکراتیک، نابرابری ساختاری در توزیع منابع و غلبه روابط قدرت، بسترهای کنش مطالبه‌گرانه را تضعیف کرده و امکان تحقق آن را با محدودیت‌های جدی مواجه می‌سازد. از سوی دیگر، بخشی از این مطالعات به بررسی نقش متغیرهایی نظیر: (آگاهی عمومی، سرمایه اجتماعی و فرهنگی و نیز سبک زندگی)، به‌مثابه مؤلفه‌های تسهیل‌گر در تقویت و بازتولید مطالبات جمعی شهروندان پرداخته‌اند. در آثار داخلی مسأله "مطالبه‌گری اجتماعی" در جامعه زنان و یا دانشجویان بررسی شده است و تقاضاهای اجتماعی گروه سنی دانش‌آموزان، به‌صورت انگشت‌شمار در دایره مطالعات پژوهشگران قرار گرفته است. در همین موارد محدود؛ این موضوع غالباً از جنبه‌های اقتصادی و یا حقوقی تحلیل شده که در آن ابعاد اجتماعی مطالبات قشر مربوطه مورد غفلت قرار گرفته و یا توجه اندکی به آن شده است. با توجه به اینکه پژوهشگران داخلی مسأله مطالبه‌گری را در دوره‌های تاریخی ازجمله (قاجار، پهلوی و یا مشروطه) بررسی کرده‌اند، تنها بر روش‌های اسنادی و یا در مواردی انگشت‌شمار بر روش کیفی تأکید داشته‌اند و تمرکز کمتری به بررسی طیف‌های متنوع تقاضاهای دانش‌آموزان نوجوان و چگونگی پیدایی مطالبات آن‌ها در جامعه امروز شده است.

همچنین در اغلب پژوهش‌های لاتین، مطالبات در بعد سیاسی به‌عنوان محور قانونی مورد توجه قرار گرفته و پژوهشگران خارجی به صورت‌بندی و تبیین الگوهای کنشگری شهروندان پرداخته‌اند. این

تحقیقات با تمرکز بر ابعاد مشارکت سیاسی، مؤلفه‌هایی همچون حق مشارکت فعال در کمپین‌ها و فرآیندهای سیاسی، حق تشکیل و حضور در تجمعات مدنی، امکان طرح نقدها و اعتراضات نسبت به مسائل اجتماعی - سیاسی و آزادی ابراز عقاید و دیدگاه‌ها در عرصه عمومی را به‌عنوان شاخص‌های تعیین‌کننده مطالبه‌گری سیاسی مورد بررسی قرار داده‌اند. افزون بر این، در آثار مذکور نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی نظیر اینستاگرام، تلگرام و سایر رسانه‌های نوین ارتباطی در مطالبه‌گری شهروندان مورد توجه قرار گرفته است؛ اما این موضوع در حالی است که اثربخشی روابط افراد در شبکه‌های حضوری، ازجمله روابط و تعاملات در خانواده، مدرسه و سایر محیط‌های اجتماعی، بر میزان و چگونگی مطالبه‌گری آنان مورد سنجش قرار نگرفته و نیز دیگر وجوه مطالبه‌گری شهروندان، سهم اندکی در چارچوب‌های تحلیلی این پژوهش‌ها داشته‌اند؛ بنابراین در این مطالعه علاوه بر سنجش مطالبات دانش‌آموزان؛ نقش ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی حضوری و مجازی در شکل‌گیری مطالبات دانش‌آموزان نوجوان با در نظر گرفتن متغیر واسطه معنابخشی در ابعاد مختلف مطالبات مورد بررسی قرار می‌گیرد. یکی از مزیت‌های این روش، دستیابی به شناختی بهتر در خصوص فرآیند بروز مطالبات دانش‌آموزان است و می‌توان با تحلیل شبکه‌کاو تعاملات، به منشأ شکل‌گیری مطالبات و راهکارهایی برای جهت‌دهی و مدیریت آن دست یافت.

۳ چارچوب نظری

با توجه به مفاهیم اصلی پژوهش در حیطه "مطالبه‌گری"، "شبکه‌های اجتماعی" و "معنابخشی"، چارچوب نظری این مطالعه از مفروضه‌های نظریات «حقوق شهروندی مارشال، فردگرایی شبکه‌ای ولمن و هم‌کنش‌گرایی نمادی بلومر» الهام می‌گیرد.

همه اعضای جامعه است (Marshall, 148-149: 2009).

مطالبه‌گری دانش‌آموزان در چارچوب نظریه شهروندی تی. اچ مارشال (2009) بازتابی از تلاش آنان برای کسب و تضمین حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی است که به‌عنوان پایه‌های اساسی منزلت و تعلق اجتماعی شهروندان شناخته می‌شود؛ بنابراین هنگامی که کنشگران با موقعیت دشواری از جمله؛ پایمال‌شدن حقوق و عدم رسیدگی به مطالبات روبه‌رو می‌شوند، موقعیت را معنا بخشیده و برای برطرف کردن خلأهای موجود تلاش می‌کنند. این امر را می‌توان با نظریه هم‌کنش‌گرایی بلومر تشریح کرد. بلومر به این امر پرداخت که چگونه جنبش‌های اجتماعی (تحركات جمعی) از آغاز با به هم پیوستن توده‌ها رشد می‌کنند. از نظر او این امر از طریق اشاعه نارضایتی و هیجان در یک گروه محقق می‌شود و پایه‌ای برای آگاهی مشترک قرار می‌گیرد و در مرحله بعد یک «آگاهی مایی»^۲ رشد می‌کند و به این یکی‌شدن گروه‌ها "معنا" می‌دهد. به زبان بلومر «روح رفاقت»^۳ انسجام و تعلق گروهی ایجاد می‌کند که این امر جزئی از هویت شخصی اعضاء می‌شود. در مرحله بعد اخلاق گروهی بر پایه اعتقاد به وجود اعتماد و درستی مطالبات رشد می‌کند. براساس این سازمانی شکل می‌گیرد که مطالبات و تاکتیک‌های گروه را به‌وضوح مشخص می‌کند (جانسون، ۱۳۹۹؛ به نقل از حاضری و رفیعی بهابادی، ۱۴۰۱: ۱۴۱-۱۴۲). در این راستا قضایای بنیادین بلومر به شرح زیر است:

❖ قضیه اول یا قضیه اعیان: جهانی که انسان در رابطه متقابل با آن است اعم از درونی یا بیرونی جهان اعیان است؛ یک عین هرچیزی است که معنایی مشترک برای گروهی از مردم داشته باشد. معانی که انسان می‌تواند به آن اشاره کند، دیگران آن اشاره‌ها را بفهمند و براساس آن اشاره‌ها با

بیشتر مباحث شهروندی معاصر مرهون کار تی. اچ مارشال^۱ است. به عقیده مارشال «حق شهروندی نوعی پایگاه است که دست‌یابی به آن (به فرد یا گروه) امکان برخورداری از حقوق اجتماعی و قدرت را می‌دهد» (میرحسینی و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۹). پذیرش مالکیت این حقوق به آنان امکان می‌دهد به‌عنوان اعضای ارزشمند و ذی‌نفع در پیکره اجتماع نقش‌آفرینی کنند. او حقوق شهروندی را از سه بعد مورد بررسی قرار داده است:

❖ عنصر مدنی: حقوق مدنی نخستین حقی است که در جامعه به وجود آمده است. حقوق مدنی عبارت از حقی است که امکان تملک دارایی‌ها و التزام به قراردادهای آزادی‌های حزبی و آزادی فکر و اندیشه را فراهم می‌کند. ایجاد توقعات برابر و قضاوت بی‌طرفانه در نظام حقوقی، نسبت به همه شهروندان از جمله حقوق شهروندی مدنی است. از نظر مارشال در جایی که حقوق مدنی وجود ندارد، امکان آزادی فردی و سرمایه‌گذاری اقتصادی نیز وجود ندارد (عاملی، ۱۳۸۰: ۱۷۲). به‌طورکلی شامل مواردی از جمله؛ حقوق ضروری برای آزادی شخصی، آزادی بیان و اعتقاد، حق داشتن مالیکت شخصی است.

❖ عنصر سیاسی: عبارت است از حقوقی که امکان مشارکت مردم را در تصمیمات عمومی کشور با تشکیل احزاب سیاسی و برگزاری انتخابات فراهم می‌کند. مانند؛ حق مشارکت در قدرت سیاسی، با شریک‌شدن یک رأی در نهادهایی مثل مجلس قانون‌گذاری، شوراهای محلی و دولت.

❖ عنصر اجتماعی: حقوق اجتماعی شامل فراهم‌کردن شرایط مساوی بهره‌مندی امکانات آموزشی، مسکن و سلامتی برای

³ Esprit De Corps

¹ Marshall

² We Consciousness

یکدیگر رابطه برقرار کند (تنهایی، ۱۳۹۳: ۲۸۴-۲۸۳).

❖ قضیه دوم یا کنش متقابل اجتماعی: جامعه انسانی را باید متشکل از انسان‌های کنشگر به‌شمار آورد و حیات جامعه را باید متشکل از کنش‌ها دانست (Blumer, 1969: 85)

❖ قضیه سوم یا قضیه تفسیر: بلومر معتقد است هر آدمی در هنگام فرآیند بازنگری و با توجه به بخش خاطرات موجود در ساختار خود، نتایج هر کنشی را جدا جدا بررسی کرده و بنا بر احتساب عمل‌گرایانه، دست به انجام یک تصمیم، تعلیق آن تصمیم یا تصحیح آن می‌زند. در هرکدام از این حالات، به هر روی، آدمی در حال کنش و نه واکنش است (تنهایی، ۱۳۹۳).

اما احتساب عمل‌گرایانه و به دنبال آن مطالبه‌گری در خلأ اتفاق نمی‌افتد؛ چراکه افراد در زنجیره تعاملات شبکه‌ای قرار گرفته‌اند و در تصمیم‌گیری‌های خود، متأثر از آن هستند. لذا می‌توان به نظریه "فردگرایی شبکه‌ای" و لمن اشاره کرد. و لمن یکی از نظریه‌پردازان شبکه است که به پیوندها و روابط میان اعضاء یک شبکه و منابع حمایتی متنوعی که در این ارتباطات بین کنشگران رد و بدل می‌شود؛ علاقه‌مند است (اعظم‌آزاده و دهقان‌دهنوی، ۱۳۸۷: ۱۳). او معتقد است با ظهور فناوری‌های ارتباطی نوین در جامعه امروزی، تعاملات انسان‌ها با یکدیگر دچار یک تغییر پارادایمی اساسی شده است؛ گذار از گروه‌های اجتماعی همبسته^۱ به شبکه‌های اجتماعی پراکنده و فردی‌شده‌ای که نام این وضعیت فردگرایی شبکه‌ای است (Rainie & Wellman, 2001, 2002, 2012). از منظر و لمن (2001) فردگرایی شبکه‌ای، به وضعیتی گفته می‌شود که فرد ضمن اینکه در درون شبکه‌ای از

تعاملات قرار دارد؛ ولی به‌صورت فردی انتخاب می‌کند که با چه بخشی از شبکه‌اش و در چه زمان و مکانی و به چه صورتی ارتباط داشته باشد.

رینی و و لمن^۲ در کتاب، شبکه‌ای شدن؛ سیستم عامل اجتماعی جدید (2012) بر اهمیت انقلاب شبکه‌های اجتماعی در روند "معناسازی" و "تصمیم‌گیری کنشگران" تأکید کرده‌اند. از منظر آن‌ها این امر باعث شده است تا مردم با فراسوی گروه‌های بسته و محدود خود تعامل داشته باشند؛ بنابراین فرصت‌هایی را برای مردم فراهم می‌کند تا از گروه‌های مقید به دنیای بیرونی، خارج شوند. این عامل تنوع بیشتری را در روابط اجتماعی ایجاد کرده است و پل‌هایی را برای رسیدن به دنیای بیرونی و حرکت و مانورپذیری در میان آن‌ها ایجاد می‌کند. رینی و و لمن (2012) معتقدند که روابط صمیمانه، تکرارشونده و حمایتی در شبکه‌ها زمینه‌ای فراهم می‌کنند که در آن افراد می‌توانند نظرات و دغدغه‌های خود را با دیگران در میان گذاشته، آن‌ها را پالایش و شکل دهند. می‌توان گفت، این فرآیند به دلیل هم‌سویی و همگرایی نسبی باورها، به شکل‌گیری و تقویت صدای مطالبه‌گران در بیان خواسته‌های جمعی منجر می‌شود. آن‌ها برای فردگرایی شبکه‌ای سه ویژگی «درگیری شبکه‌ای»^۳، «حمایت شبکه‌ای»^۴ و «تعلق شبکه‌ای»^۵ را در نظر گرفته‌اند.

الف. درگیری شبکه‌ای: این بعد به زندگی شبکه‌ای فرد ارتباط دارد؛ اینکه فرد چه مقدار از وقت خود را در چه تعداد از شبکه‌ها می‌گذراند.

ب. حمایت شبکه‌ای: افراد بسیاری از نیازهای اجتماعی، عاطفی و اقتصادی خودشان را به جای گروه‌های کوچک با روابط محکم درون این شبکه‌های گوناگون پراکنده تأمین می‌کنند (Rainie & Wellman, 2012: 12). روابط و پیوندهای اجتماعی بنا بر نظریه تحلیل شبکه به‌عنوان سرمایه اجتماعی

⁴ Network Support

⁵ Network Belonging

¹ Solidary

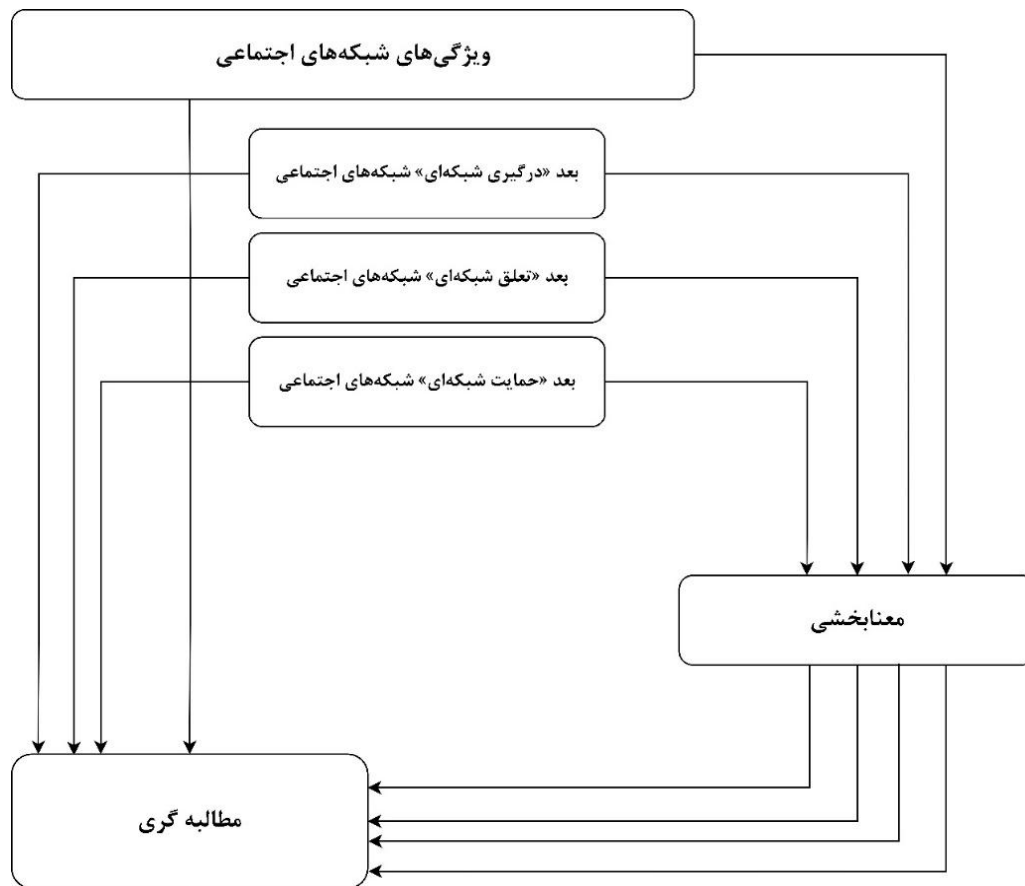
² Rainie, Lee & Wellman

³ Network Engagement

ج. **تعلق شبکه‌ای:** این مفهوم تعلقات یا وابستگی جمعی یا فردی افراد را نشان می‌دهد.

خصلت‌های اشاره‌شده در هر شبکه، افراد را با جریانی از ایده‌های متنوع، آشنا نموده و زمینه قیاس آن‌ها را فراهم می‌کند. به دنبال آن، کنشگران با الگوگیری از اعضاء شبکه، ترجیحات مشابهی در آن‌ها شکل می‌گیرد.

و دارایی فرد محسوب می‌شود و فرد از طریق آن می‌تواند به منابع و حمایت‌های موجود در این پیوندها دسترسی یابد؛ بنابراین کم و کیف روابط اجتماعی، میزان و نحوه تعاملات و نوع حمایت‌هایی که رد و بدل می‌شود، از اهمیت زیادی برخوردار است (باستانی و صالحی‌هیکویی، ۱۳۸۶: ۶۴).

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

Figure 1: Conceptual research model

فرضیه ۲: «معنابخشی تأثیر معناداری بر مطالبه‌گری دانش‌آموزان دارد.»

فرضیه ۳: «ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی با میانجی‌گری متغیر معنابخشی، تأثیر معناداری بر مطالبه‌گری دانش‌آموزان دارند.»

با در نظر گرفتن پرسش اصلی پژوهش و چارچوب نظری، فرضیه‌های پژوهش عبارت‌اند از:

فرضیه ۱: «ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی (درگیری شبکه‌ای، حمایت شبکه‌ای و تعلق شبکه‌ای) تأثیر معناداری بر مطالبه‌گری دانش‌آموزان دارند.»

۴ روش پژوهش

پژوهش حاضر از حیث هدف، کاربردی و از منظر گردآوری داده‌ها، پیمایشی و از نوع توصیفی - تحلیلی است. هدف از انجام این پژوهش، بررسی تأثیر ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی بر مطالبه‌گری دانش‌آموزان شهر کرمانشاه با توجه به میانجی‌گری متغیر معنابخشی است و با رویکرد کمی تحلیل شبکه انجام شده است. تحلیل شبکه بر بررسی تجربی ساختار اجتماعی به‌عنوان روابط و پیوندها بین کنشگران تأکید خاصی دارد و برای رسیدن به این هدف، اصول، روش‌ها، تکنیک‌ها، ابزارها و حتی موارد تحلیلی خاصی را پیشنهاد می‌کند. این رویکرد به مطالعه جریان منابع و نحوه دسترسی افراد به این منابع نهفته در شبکه‌ها که اطلاعات یکی از مهم‌ترین آن‌هاست، علاقه خاصی دارد (باستانی و رئیس، ۱۳۹۰: ۳۴-۳۵). تحلیل کمی شبکه‌های اجتماعی به‌طور عمده به شناسایی و ارزیابی ساختار روابط بین اتصالات شبکه توجه دارد. در چارچوب رویکرد کمی تحلیل شبکه، این فرض بنیادی مطرح است که روابط متقابل و وابستگی‌های متناوب میان عناصر شبکه، برای تبیین و فهم کنش‌های فردی و جمعی از اهمیت بالایی برخوردارند.

ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود که با اتکا به پیشینه‌های علمی معتبر و با در نظر گرفتن شرایط فرهنگی و اجتماعی دانش‌آموزان شهر کرمانشاه طراحی شد. به منظور آزمون مدل نظری و تبیین روابط بین متغیرهای پنهان و آشکار، از مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد واریانس‌محور^۱ استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان پایه دهم، یازدهم و دوازدهم دوره دوم متوسطه شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۱۴۰۳ بوده است که در مجموع ۳۸/۱۱۷ نفر را در بر می‌گرفتند. جامعه آماری به تفکیک جنسیت شامل ۱۹/۵۹۳ دانش‌آموز پسر و ۱۸/۵۲۴ دانش‌آموز دختر بود که در سه ناحیه

آموزشی کرمانشاه به تحصیل اشتغال داشتند. با توجه به گستردگی جامعه و پراکندگی جغرافیایی آن، روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شد. در مرحله اول، سه ناحیه آموزش و پرورش به‌عنوان خوشه‌های اولیه انتخاب شدند؛ سپس در هر ناحیه، چند مدرسه به‌صورت تصادفی گزینش و نهایتاً در هر مدرسه، دانش‌آموزان با لحاظ تنوع جنسیتی، پایه و رشته تحصیلی انتخاب شدند. در مجموع ۲۵۶ نفر به‌عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند که توزیع آن‌ها متناسب با ساختار جامعه آماری اصلی بوده است (دواس، ۱۳۹۴: ۷۹). مطالعه روابط اجتماعی دانش‌آموزان با رویکرد شبکه‌های فردی انجام شده است. در این رویکرد از نگاه فرد مرکزی (پاسخ‌گو) به روابط می‌نگریم، اطلاعات نیز از طریق پرسش‌نامه که توسط فرد مرکزی تکمیل می‌گردد، به دست می‌آیند. در روش تحلیل شبکه با دو دسته داده سروکار داریم؛ ۱. اطلاعات مربوط به افراد کانونی (پاسخ‌گویان) و شبکه‌های آن‌ها ۲. اطلاعات مربوط به اعضای شبکه، پیوندهای فرد کانونی (باستانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۰).

۴/۱ تعاریف متغیرها و نحوه سنجش آن‌ها

۴/۱/۱ مطالبه‌گری

مطالبه، خواسته‌ای آگاهانه است که از یک نیاز برمی‌خیزد و از سوی افراد جامعه در قبال خود، خانواده و جامعه درخواست می‌گردد (حمزه و همکاران، ۱۴۰۲: ۴۵۲). این مفهوم در ۴ بعد (اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و آموزشی) مورد ارزیابی قرار گرفته است.

مطالبات اجتماعی: تعریف عملیاتی این مفهوم با ابعاد چهارگانه مطالبه اجتماعی؛ بعد عاطفی (میزان علاقه و حمایت دریافتی)، ابزاری (رفتارهای کمک-کننده، وقت صرف‌شده، خدمات)، ارزیابانه (راهنمایی برای اخذ تصمیم و ارائه پیشنهادها)

¹ Partial Least Squares - PLS

ازجمله (عمل جراحی زیبایی، پوشش، نوع گذران وقت در شبکه‌های اجتماعی، گردش با دوستان، تفریحات مهیج، توجه به مُد و خرید وسایل برند، انتخاب نوع موسیقی) استفاده شده است. برای این مفهوم ۱۸ گویه^۱ محقق‌ساخته در یک طیف شش درجه‌ای (خیلی زیاد تا خیلی کم) ارزش‌گذاری شده است.

مطالبات آموزشی: این مفهوم در شاخص‌های عدالت‌محوری با گویه‌های مرتبط با (ناترازی در امکانات دریافتی، بازبینی در سهمیه‌ها، تفکیک مدارس) و تمرکززدایی در تصمیم‌سازی (بررسی انتقادات و پیشنهادات، احترام به نظرات، پیگیری درخواست‌های دانش‌آموزان) و پاسخ‌گویی به انتظارات با سنجه‌های (بازخورد مناسب به سؤالات، راهنمایی و مشاوره، اطلاع‌رسانی کادر مدرسه) در نظر گرفته شده است. در مجموع ۸ گویه (محقق-ساخته) در یک طیف شش درجه‌ای (خیلی زیاد تا خیلی کم) ارزش‌گذاری شده است.

۴-۱-۲- معنابخشی

اسنودن^۱ (2005) "معنابخشی" را ابزاری برای دستیابی به سطح لازم از تنوع در نحوه تفسیر جهان و چگونگی عمل افراد در آن، تعریف می‌کند. این مفهوم با چهار شاخص مورد سنجش قرار گرفته است.

آگاهی‌بخشی: آگاهی به معنای "درک شرایط موجود اجتماعی" و "شناخت موقعیت و جایگاه فرد در آن" و "تلاش برای تغییر و بهبود آن" تعریف می‌شود (اعظم‌آزاده، ۱۳۸۴: ۷۰). جهت عملیاتی‌کردن این مفهوم از سنجۀ آگاهی‌کنشگران نسبت به حقوق و مسؤولیت‌های تعریف شده، ناشی از حضور در شبکه‌ها به دو صورت روابط (مجازی و حضوری) با ۱۰ گویه در قالب طیف لیکرت بررسی شده است.

معناسازی مطالبات: این مفهوم با گویه‌های (حق طبیعی، هدف، آرمان، نیاز روزمره و فرصت لذت‌بردن

مطلوب)، اطلاعاتی (ارائۀ مشورت و راه‌حل در زمینه‌های مختلف) مورد پرسش قرار گرفته است که با استفاده از طیف لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، تا حدودی، کم، خیلی کم، اصلاً) در ۱۳ گویه در نظر گرفته شده است.

مطالبات سیاسی: سنجش و ارزیابی این مفهوم

در پنج بُعد؛ «رؤیت‌پذیری سیاسی، اثربخشی سیاسی، امنیت سیاسی، بازخوانی انتظارات سیاسی، کنشگری سیاسی» مورد بررسی قرار گرفت. در پژوهش حاضر، مفهوم رؤیت‌پذیری سیاسی با شاخص‌های (سهیم بودن در بیان نظرات و اراءۀ پیشنهادات در تصمیمات) و مفهوم اثربخشی سیاسی با شاخص‌های (توجه به انتقادات و نظرسنجی‌ها، جلسات پرسش و پاسخ با مسؤولین) سنجیده شده شد. همچنین مفهوم امنیت سیاسی با موارد (اظهارنظر و گفت‌وگوی آزاد در خصوص مسائل اجتماعی - سیاسی) ارزیابی شده است. تعریف عملیاتی مفهوم بازخوانی انتظارات سیاسی با مواردی ازجمله (عدم ممانعت در فعالیت‌های سیاسی مسالمت‌آمیز، حفظ حریم شخصی، بیان نارضایتی‌ها و پاسخ‌گویی مسؤولانۀ مدیران) و مفهوم کنشگری سیاسی با شاخص‌های (شرکت در تجمعات، عضویت و فعالیت در گروه‌های سیاسی - اجتماعی) مورد سنجش قرار گرفته است. از پاسخ‌گویان خواسته شده است تا روی طیف لیکرت شش درجه‌ای در ۱۴ گویه از سنجۀ بعد مطالبات سیاسی اعلام کنند که چه موضعی نسبت به آن‌ها دارند.

مطالبات فرهنگی: در ارزیابی این مفهوم از دو

بُعد؛ «تغییر پارامترهای اخلاقی - اجتماعی و انطباق با نشانگرهای زندگی مدرن» استفاده شده است. در تعریف عملیاتی بُعد تغییر پارامترهای اخلاقی - اجتماعی از شاخص‌های (عدالت رفتاری در خانه و مدرسه، حق تصمیم‌گیری، توافق در انتخاب، برقراری نظرسنجی، دنبال کردن آرمان‌ها، فعالیت در شبکه‌های اجتماعی، نحوه خرج مقرری ماهانه) استفاده شد. در تعریف عملیاتی بُعد دوم نیز از شاخص‌هایی

¹ Snowden

از زندگی) در ۵ گویه محقق‌ساخته سنجیده شده است.

برانگیختن تقاضا: این مفهوم را می‌توان به خلق انتظارات و یا خواسته‌های جدید ناشی از پیوندهای بین اعضای شبکه تعریف نمود که با موارد (اثربخشی حلقه‌های ارتباطی و جریان آزاد گفت‌وگو در بازخورد ایده‌ها، تغییر و پیدایی آرمان‌های متفاوت) در ۴ گویه ارزیابی شده است.

هم‌فهمی کنشگران: هم‌فهمی کنشگران، پیرامون چگونگی برخورد یا رویکرد آن‌ها به مسائل اجتماعی است که به توافق و تفسیری مشترک رسیده‌اند (تنهایی، **ب ۱۴۰۰:** ۱۵۷-۱۵۴). گویه‌های مرتبط با همخوانی و توافق نظرات با اعضای شبکه (خانواده، خویشاوندان، مدرسه، دوستان، آشنایان) در طیف لیکرت به‌صورت روابط مجازی و حضوری پرسیده شد.

۴/۱/۲ شبکه‌های اجتماعی

شبکه اجتماعی را می‌توان مجموعه‌ای از افراد یا سازمان‌ها یا مجموعه‌های اجتماعی دانست که از طریق روابط اجتماعی مانند دوستی، همکار بودن یا تبادل اطلاعات با یکدیگر مرتبط شوند و به فرد امکان برقراری ارتباط با شمار فراوانی از افراد دیگر فارغ از محدودیت‌های زمانی، مکانی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی می‌دهند (دانشمند، **۱۳۹۸:** ۲۹). این مفهوم با سه بُعد؛ درگیری شبکه‌ای با مؤلفه‌های (اندازه، تراکم و ترکیب شبکه) و تعلق شبکه‌ای (فراوانی یا تکرار تماس، شیوه تماس و میزان صمیمیت) و حمایت شبکه‌ای (دریافت مشورت و تشویق از شبکه برای دستیابی به خواسته‌ها) سنجیده شده است.

۴/۲ روایی و پایایی

جهت بررسی روایی ابزار سنجش، از روایی صوری و محتوایی بهره گرفته شد. برای ارزیابی روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه، از نظر تخصصی چند تن از

اساتید و صاحب‌نظران حوزه جامعه‌شناسی، مطالعات اجتماعی و روش تحقیق استفاده شد. روایی صوری از طریق سنجش شفافیت، وضوح و تناسب گویه‌ها توسط این متخصصان مورد ارزیابی قرار گرفت. همچنین روایی محتوایی با تطبیق گویه‌های پرسش‌نامه با مفاهیم نظری مربوط به متغیرهای پژوهش بررسی شد. در ادامه، برای بررسی روایی همگرا، شاخص میانگین واریانس استخراج‌شده^۱ مورد استفاده قرار گرفت. این شاخص بیانگر میزان تبیین واریانس گویه‌ها توسط سازه مربوطه است و درواقع همبستگی بین گویه‌ها و متغیر پنهان را از طریق میانگین مربع بارهای عاملی می‌سنجد. براساس معیار پذیرفته‌شده، هرچه مقدار AVE برای هر سازه بیشتر از ۰/۵ باشد، از روایی همگرایی بهتری برخوردار است. در این مطالعه، مقادیر AVE برای تمامی متغیرهای پنهان شامل ابعاد شبکه‌های اجتماعی، معنابخشی و مطالبه‌گری محاسبه گردید. نتایج نشان داد که در تمامی موارد، مقدار AVE بیشتر از ۰/۵ بوده است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مدل اندازه‌گیری پژوهش دارای روایی همگرایی قابل قبولی بوده است. به منظور سنجش روایی واگرا، از معیار معتبر فورنل - لارکر استفاده شد. این شاخص بر این مبنا استوار است که ریشه دوم میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) برای هر سازه باید از میزان همبستگی آن سازه با سایر سازه‌های مدل بیشتر باشد (داوری و رضازاده، **۱۳۹۲:** ۸۳).

برای ارزیابی پایایی ابزار پژوهش، ابتدا ۳۰ پرسش‌نامه در میان گروهی از دانش‌آموزان پایه‌های دهم تا دوازدهم، با درنظرگرفتن تنوع در جنسیت، رشته تحصیلی و ناحیه آموزشی، به‌صورت آزمایشی توزیع شد. پس از جمع‌آوری داده‌ها، ضریب آلفای کرونباخ برای هر مقیاس محاسبه گردید و نتایج نشان داد که اغلب مقیاس‌ها دارای ضریب بالاتر از ۰/۷ بوده‌اند؛ بنابراین، ابزار از پایایی قابل قبولی برخوردار بود. گویه‌هایی که دارای همسانی درونی

¹ Average Variance Extracted (AVE)

و پایایی درونی (Rho) برای متغیرهای پنهان محاسبه گردید که همگی بالاتر از آستانه ۰/۷ قرار داشتند و حاکی از قابلیت اعتماد مطلوب ابزار اندازه‌گیری بودند.

ضعیف بودند (ضریب آلفای کرونباخ با حذف آن‌ها افزایش می‌یافت) از نسخه نهایی پرسش‌نامه حذف شدند تا کیفیت ابزار بهبود یابد. به منظور سنجش دقیق‌تر انسجام درونی، مقادیر پایایی ترکیبی^۱ (CR)

جدول ۱: معیارهای ارزیابی روایی و پایایی

Table 1: Validity and reliability assessment criteria

عامل	تعداد گویه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	پایایی درونی	میانگین واریانس استخراج‌شده	فورنل لارکر
شبکه‌های اجتماعی - درگیری شبکه‌ای (حضور)	۸	۰/۸۱۳	۰/۸۵۷	۰/۸۸۱	۰/۴۴۸	۰/۶۷
شبکه‌های اجتماعی - درگیری شبکه‌ای (مجازی)	۸	۰/۸۷۷	۰/۹۰۶	۰/۹۲۹	۰/۵۶۷	۰/۷۵۳
شبکه‌های اجتماعی - تعلق شبکه‌ای (فراوانی تماس حضور)	۵	۰/۷۹۳	۰/۸۴۸	۰/۸۲۴	۰/۵۲۸	۰/۷۲۶
شبکه‌های اجتماعی - تعلق شبکه‌ای (فراوانی تماس مجازی)	۵	۰/۸۶۶	۰/۹۱۱	۰/۹۰۲	۰/۶۸۴	۰/۸۲۷
شبکه‌های اجتماعی - تعلق شبکه‌ای (میزان صمیمیت)	۵	۰/۷۹۵	۰/۸۵۶	۰/۹۰۳	۰/۵۶۷	۰/۷۵۳
شبکه‌های اجتماعی - حمایت شبکه‌ای (مشورتی)	۵	۰/۶۷	۰/۷۸۶	۰/۷۳۵	۰/۴۳۸	۰/۶۶۲
شبکه‌های اجتماعی - حمایت شبکه‌ای (تشویقی)	۵	۰/۶۳۳	۰/۷۷۱	۰/۶۵۸	۰/۴۰۷	۰/۶۳۸
معنابخشی - آگاهی‌بخشی (حضور)	۵	۰/۸۳۹	۰/۸۸۸	۰/۸۹۶	۰/۶۱۹	۰/۷۸۷
معنابخشی - آگاهی‌بخشی (مجازی)	۵	۰/۶۶۴	۰/۷۷	۰/۸۷۸	۰/۵۳۷	۰/۶۶۱
معنابخشی - معناسازی مطالبات	۵	۰/۷۵	۰/۸۵۲	۰/۸۹۴	۰/۶۰۸	۰/۷۸
معنابخشی - برانگیختن تقاضا	۴	۰/۸۱۸	۰/۸۸۳	۰/۸۶۹	۰/۶۶۲	۰/۸۱۴
معنابخشی - هم‌فهمی کنشگران (حضور)	۵	۰/۸۸۵	۰/۹۱۵	۰/۹۱۴	۰/۶۸۵	۰/۸۲۷
معنابخشی - هم‌فهمی کنشگران (مجازی)	۵	۰/۸۵۶	۰/۹۰۵	۰/۸۸۵	۰/۶۶۸	۰/۸۱۷
مطالبه‌گری - بعد اجتماعی	۱۳	۰/۸۷۳	۰/۹۰۴	۰/۹۴۳	۰/۴۹۵	۰/۶۸۲
مطالبه‌گری - بعد سیاسی	۱۴	۰/۸۶۴	۰/۸۹۳	۰/۹۲۷	۰/۵۱۱	۰/۶۴۱
مطالبه‌گری - بعد فرهنگی	۱۸	۰/۸۸۸	۰/۹۱	۰/۹۳۱	۰/۶۱۵	۰/۶۴۴
مطالبه‌گری - بعد آموزشی	۸	۰/۸۷۹	۰/۹۰۸	۰/۸۹۴	۰/۵۶۳	۰/۷۵

۵ یافته‌های پژوهش

۵/۱ یافته‌های توصیفی

در توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌گویان، مشخص شد که از مجموع ۲۵۶ نفر دانش‌آموز (۵۱٪/۵۶) پسر و (۴۸٪/۴۴) دختر بودند. (۳۰٪/۸۶) در پایه دهم، (۳۳٪/۵۹) در پایه یازدهم و (۳۵٪/۵۵) در پایه دوازدهم شاغل به تحصیل بودند. در توزیع برحسب رشته تحصیلی نیز رشته علوم انسانی با (۱۹٪/۱۴) بیشترین و رشته ریاضی و فیزیک با (۱۴٪/۸۴) کمترین فراوانی را به خود اختصاص دادند. سایر رشته‌ها شامل علوم تجربی (۱۷٪/۵۸)، معارف

(۱۶٪/۸)، فنی و حرفه‌ای (۱۵٪/۲۳) و کار دانش (۱۶٪/۴۱) بودند. از نظر ناحیه آموزشی، بیشترین تعداد پاسخ‌دهنده مربوط به ناحیه ۱ با (۳۶٪/۳۳) بود؛ درحالی‌که ناحیه ۲ با (۲۹٪/۶۹) و ناحیه ۳ با (۳۳٪/۹۸) در رتبه‌های بعدی قرار داشتند.

بررسی نوع مدرسه نشان داد که مدارس دولتی با (۲۶٪/۵۶) بیشترین سهم را داشتند، پس از آن مدارس غیرانتفاعی (۲۱٪/۴۸)، نمونه دولتی (۱۹٪/۱۴)، شاهد (۱۰٪/۵۵)، هیأت امنایی (۹٪/۳۸) و تیزهوشان (۵٪/۰۸) قرار داشتند؛ درحالی‌که مدارس بزرگسالان و سایر، تنها (۳٪/۹۱) از پاسخ‌گویان را شامل شدند. از نظر توزیع دینی، (۸۴٪/۳۸) از

¹ Composite Reliability (CR)

دانش‌آموزان نمونه شیعه و (۱۵/۶۳٪) اهل تسنن بودند. براساس نتایج جدول ۲ میانگین نمرات مربوط به کلیه متغیرهای اصلی پژوهش در سطح نسبتاً بالایی قرار دارد که بیانگر نگرش مثبت پاسخ‌دهندگان نسبت به تجربه و ادراک سطوح مختلف مطالبه‌گری، ابعاد مختلف شبکه‌های اجتماعی و فرآیند معنابخشی است.

نتایج حاصل از تحلیل ابعاد مطالبه‌گری (اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و آموزشی) بیانگر آن است که بالاترین میانگین مربوط به بعد آموزشی با مقدار ۴/۰۵ است. این امر نشان می‌دهد که دغدغه‌های آموزشی و تحصیلی در صدر اولویت‌های مطالبه‌گرانه دانش‌آموزان قرار دارد. پس از آن، به ترتیب ابعاد فرهنگی (۴/۰۰)، اجتماعی (۳/۹۸) و سیاسی (۳/۹۶) در رتبه‌های بعدی قرار دارند. با آنکه مطالبه‌گری سیاسی نسبت به سایر ابعاد میانگین کمتری دارد، اما همچنان سطح آن نسبتاً بالا و قابل‌توجه است. می‌توان نتیجه گرفت که دانش‌آموزان در برخی موقعیت‌ها، آمادگی ابراز دیدگاه‌های خود و مشارکت در فرآیندهای کلان‌تری را نیز داشته‌اند. در تمامی ابعاد مورد سنجش، ضریب تغییرات کمتر از ۰/۱۵ گزارش شد که حاکی از ثبات و یکنواختی نسبی در ادراک پاسخ‌گویان است.

بررسی مؤلفه‌های بعد درگیری شبکه‌ای حضوری و مجازی نشان داد که میانگین این دو مؤلفه به‌ترتیب برابر با ۴/۰۰ و ۳/۹۵ بوده است که نشان‌دهنده میزان بالای مشارکت دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی حضوری و مجازی است. همچنین پایین بودن میزان انحراف معیار و ضریب تغییرات کمتر از ۰/۱۵ در این دو بعد حاکی از همگرایی پاسخ‌ها و ادراک نسبتاً منسجم در میان پاسخ‌گویان است. داده‌های مربوط به بعد تعلق

شبکه‌ای نشان داد که میانگین مؤلفه‌های «فراوانی تماس حضوری»، «فراوانی تماس مجازی» و «صمیمیت»، بین ۳/۸۹ تا ۴/۰۳ متغیر بوده‌اند. این یافته‌ها بیانگر آن است که پاسخ‌گویان تعاملات پرتکرار و نسبتاً صمیمانه‌ای با شبکه‌های ارتباطی خود اعم از خانواده، دوستان و محیط مدرسه داشته‌اند. به‌ویژه مؤلفه صمیمیت با انحراف معیار ۰/۴۲ پایین‌ترین مقدار را در میان سایر ابعاد به خود اختصاص داد که گویای ثبات احساس نزدیکی و وجود پیوندهای عاطفی پایدار میان افراد شبکه است. الگوی مشابهی نیز در بعد حمایت شبکه‌ای مشاهده شد؛ به‌گونه‌ای که میانگین دو مؤلفه «مشورتی» و «تشویقی» برابر با ۳/۹۹ بوده و این امر بیانگر بهره‌گیری معنادار پاسخ‌گویان از کارکردهای حمایتی شبکه در راستای تقویت انگیزه‌ها و احساس ارزشمندی است.

در حوزه معنابخشی، میانگین چهار مؤلفه «آگاهی‌بخشی حضوری»، «آگاهی‌بخشی مجازی»، «معناسازی مطالبات» و «برانگیختن تقاضا»، بین ۳/۹۳ تا ۴/۰۸ به دست آمد. بیشترین مقدار میانگین به مؤلفه آگاهی‌بخشی مجازی اختصاص دارد (۴/۰۸) که نشان می‌دهد شبکه‌های اجتماعی نقش قابل‌توجهی در انتقال مفاهیم، شکل‌دهی افکار و تبیین مطالبات در میان دانش‌آموزان ایفا کرده‌اند. مؤلفه‌های معناسازی مطالبات (۳/۹۸) و برانگیختن تقاضا (۳/۹۷) نشان می‌دهد که دانش‌آموزان تمایل دارند خواسته‌های شخصی خود را در بستری معنادار مطرح کرده و برای تحقق آن‌ها تلاش نمایند. نمره مؤلفه «هم‌فهمی کنشگران» نشان‌دهنده وجود سطح قابل قبولی از درک متقابل در میان دانش‌آموزان و سایر افراد درگیر در روابط اجتماعی است.

جدول ۲: تحلیل توصیفی متغیرهای اصلی پژوهش

Table 2: Descriptive analysis of the main research variables

متغیر	فراوانی						میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
	اصلا	خیلی کم	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد			
درگیری شبکه‌ای حضور	۰	۰/۵۴	۱۱/۴۷	۷۸/۵۶	۶/۵۹	۲/۸۳	۴/۰۰	۰/۵۵	۰/۱۴
درگیری شبکه- ای مجازی	۰	۰/۶۳	۱۱/۴۷	۸۱/۵۹	۴/۹۸	۱/۳۲	۳/۹۵	۰/۴۷	۰/۱۲
تعلق شبکه‌ای (فراوانی تماس حضور)	۰	۰	۱۱/۳۳	۷۸/۵۲	۶/۴۱	۳/۷۵	۴/۰۳	۰/۵۶	۰/۱۴
تعلق شبکه‌ای (فراوانی تماس مجازی)	۰	۱/۰۲	۱۳/۵۲	۸۱/۳۳	۳/۴۴	۰/۷	۳/۸۹	۰/۴۷	۰/۱۲
تعلق شبکه‌ای (صمیمیت)	۰	۰	۱۰/۴۷	۸۳/۸۳	۴/۳	۱/۴۱	۳/۹۷	۰/۴۲	۰/۱۱
حمایت شبکه- ای مشورتی	۰	۰	۱۲/۴۲	۷۷/۷۳	۷/۸۱	۲/۰۳	۳/۹۹	۰/۵۲	۰/۱۳
حمایت شبکه- ای تشویقی	۰	۰	۱۲/۵	۷۸/۴۴	۶/۸۸	۲/۱۹	۳/۹۹	۰/۵۳	۰/۱۳
آگاهی بخشی حضور	۰	۰/۰۸	۱۳/۰۵	۷۶/۹۵	۷/۳۴	۲/۵۸	۳/۹۹	۰/۵۵	۰/۱۴
آگاهی بخشی مجازی	۰	۰/۰۸	۱۱/۰۹	۷۵/۳۱	۷/۴۲	۶/۰۹	۴/۰۸	۰/۶۳	۰/۱۵
معناسازی مطالبات	۰	۰	۱۳/۶۷	۷۵/۷۸	۹/۰۸	۱/۴۶	۳/۹۸	۰/۵۴	۰/۱۳
برانگیختن تقاضا	۰	۰/۲۶	۱۳/۶۷	۷۵/۷۸	۸/۹۸	۱/۳	۳/۹۷	۰/۵۴	۰/۱۴
هم‌فهمی (حضور)	۰	۰/۰۸	۱۴/۶۱	۷۵/۶۳	۸/۳۶	۱/۳۳	۳/۹۶	۰/۵۲	۰/۱۳
هم‌فهمی (مجازی)	۰	۰	۱۳/۴۴	۸۰/۷	۵/۴۷	۰/۳۹	۳/۹۳	۰/۴۴	۰/۱۱
مطالبه‌گری اجتماعی	۰	۰/۰۴	۱۳/۵۲	۷۷/۷۳	۶/۱۷	۲/۵۴	۳/۹۸	۰/۵۳	۰/۱۳
مطالبه‌گری سیاسی	۰	۰/۴۲	۱۲/۶۶	۸۰/۲۱	۳/۷۸	۲/۹۳	۳/۹۶	۰/۵۳	۰/۱۳
مطالبه‌گری فرهنگی	۰	۰/۲۹	۱۳/۱۸	۷۶/۰۲	۷/۵۳	۲/۹۹	۴/۰۰	۰/۵۸	۰/۱۴
مطالبه‌گری آموزشی	۰	۰	۱۱/۱۸	۷۵/۳۹	۱۱/۰۸	۲/۳۴	۴/۰۵	۰/۵۶	۰/۱۴

۵٫۲ یافته‌های استنباطی

تحلیل داده‌های پژوهش نشان می‌دهد، دانش-آموزان دارای طیف‌های گوناگونی از مطالبات هستند که در قالب ابعاد (آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی) نمود پیدا کرده است. تمام ابعاد مطالبات این قشر از ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی؛ درگیری شبکه‌ای، تعلق شبکه‌ای، حمایت شبکه‌ای اثرپذیر است. در تحلیل مدل ساختاری پژوهش، فرضیه‌های پژوهش از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد واریانس‌محور (PLS-SEM) مورد بررسی قرار گرفتند. این روش که به‌ویژه برای داده‌های پیچیده و نمونه‌هایی با حجم متوسط مناسب است، امکان سنجش روابط علی بین متغیرهای پنهان را فراهم می‌کند (Cheung et al., 2024).

برای آزمون فرضیه‌ها، از تحلیل مسیر و شاخص‌های آماری مانند آماره t و مقدار معناداری (P -value) استفاده شد. در این پژوهش، با سطح اطمینان ۹۵ درصد و در نظر گرفتن آستانه معناداری ۰٫۰۵، فرضیه‌ها مورد ارزیابی قرار گرفتند.

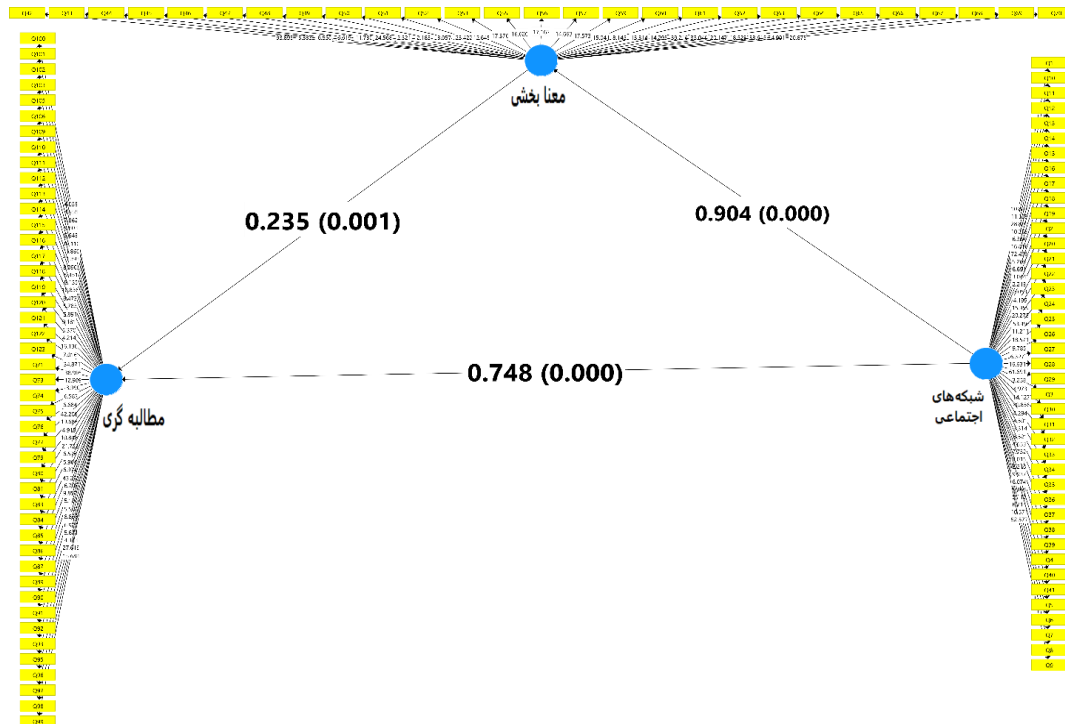
فرضیه اول به بررسی تأثیر مستقیم ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی بر مطالبه‌گری دانش‌آموزان اختصاص دارد. ضریب مسیر محاسبه‌شده برابر با ۰٫۷۴۸ است که حاکی از وجود رابطه‌ای قوی و مثبت میان این دو متغیر است. همچنین، مقدار آماره t معادل ۱۱/۰۷۳ به دست آمد که از مقدار بحرانی

۱/۹۶ در سطح اطمینان ۹۵ درصد بیشتر است و سطح معناداری (P -value) نیز برابر با ۰/۰۰۰ گزارش شد. براساس نتایج اثر مزبور از لحاظ آماری معنادار بوده و فرضیه مورد نظر تأیید می‌شود. در فرضیه دوم، رابطه بین ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی و متغیر میانجی معنابخشی مورد بررسی قرار گرفت. ضریب مسیر به‌دست‌آمده برابر با ۰/۹۰۴ بود که بیانگر شدت بسیار بالای این رابطه است. آماره t نیز عدد ۶۱/۴۰۸ را نشان می‌دهد که قطعیت بالای آماری این اثر را تأیید می‌کند. از سوی دیگر، مقدار P نیز برابر با ۰/۰۰۰ است که نشان‌دهنده معناداری آماری رابطه می‌باشد. بر اساس این، فرضیه دوم نیز مورد تأیید قرار گرفت. فرضیه سوم نیز بر ارتباط مستقیم میان معنابخشی و مطالبه‌گری متمرکز است. مقدار ضریب مسیر در این رابطه ۰/۲۳۵ به دست آمد که نشان‌دهنده وجود اثری مثبت، اما با شدت کمتر نسبت به روابط پیشین است. آماره t برابر با ۳/۳۵۳ از مقدار بحرانی بیشتر است و مقدار P نیز معادل ۰/۰۰۱ گزارش گردید. این یافته‌ها نشان می‌دهد که رابطه مورد نظر از لحاظ آماری معنادار است؛ بنابراین، فرضیه سوم نیز تأیید شد. جدول ۳، ضرایب مسیر بین متغیرهای مدل پژوهش، یعنی مطالبه‌گری دانش‌آموزان، ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی و معنابخشی؛ معناداری این ضرایب براساس مقادیر t و P -value گزارش و وضعیت هر فرضیه را نشان می‌دهد.

جدول ۳: نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

Table 3: Results of testing research hypotheses

مسیر فرضیه	ضریب مسیر	آماره t	P -value	نوع اثر	نتیجه
ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی (مطالبه‌گری)	۰/۷۴۸	۱۱/۰۷۳	۰/۰۰۰	مستقیم	تأیید
ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی (معنابخشی)	۰/۹۰۴	۶۱/۴۰۸	۰/۰۰۰	مستقیم	تأیید
معنابخشی (مطالبه‌گری)	۰/۲۳۵	۳/۳۵۳	۰/۰۰۱	مستقیم	تأیید

شکل ۲: مدل ساختاری پژوهش، ضرایب مسیر

Figure 2: Structural model of the research, path coefficients

تحلیل نتایج نشان می‌دهد که در بُعد درگیری شبکه‌ای، میزان مطالبه‌گری با توجه به بستر تعاملات متفاوت است؛ در تعاملات حضوری، مطالبه‌گری فرهنگی با ضریب مسیر (۰/۷۶۹) و در تعاملات مجازی، مطالبه‌گری اجتماعی با ضریب مسیر (۰/۸۷۳) بیشترین اثرپذیری را نشان می‌دهد. این تفاوت نمایانگر آن است که بسترهای مجازی توانایی بیشتری در فعال‌سازی کنش‌های اجتماعی دارند، به‌ویژه در حوزه مطالبه‌گری اجتماعی که مستلزم دسترسی سریع به اطلاعات، روابط گسترده و انتشار مؤثر پیام‌ها در شبکه است. درواقع شبکه‌های مجازی به‌عنوان فضایی مؤثر برای تقویت مشارکت اجتماعی عمل کرده و نسبت به تعاملات حضوری، ظرفیت بالاتری در شکل‌دهی به رفتارها و تغییرات اجتماعی دارند. در بُعد تعلق شبکه‌ای، یافته‌ها نشان می‌دهد که بروز مطالبات اجتماعی تنها تابع تعداد تماس‌ها نیست؛ بلکه کیفیت و عمق روابط نیز تعیین‌کننده است. شایان ذکر است که تعاملات مجازی با ضریب مسیر (۰/۹۳۵) تأثیر

شکل ۲، مدل ساختاری پژوهش را به همراه با ضرایب مسیر نشان می‌دهد. به منظور تکمیل تحلیل روابط میان متغیرهای پژوهش، مسیرهای ساختاری بین زیر مؤلفه‌های ابعاد شبکه‌های اجتماعی، ابعاد درگیری شبکه‌ای، تعلق شبکه‌ای و حمایت شبکه‌ای در دو بستر حضوری و مجازی و ابعاد مختلف مطالبه‌گری دانش‌آموزان، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و آموزشی، مورد بررسی قرار گرفت. این تحلیل تکمیلی در راستای شفاف‌سازی بیشتر نحوه تأثیرگذاری عناصر جزئی‌تر شبکه‌های اجتماعی بر رفتار مطالبه‌گرایانه انجام شد. جدول ۴ نتایج این تحلیل را نشان می‌دهد و نمایانگر آن است که تقریباً تمامی مسیرها دارای ضرایب بالا و آماره t معنادار هستند که بیانگر نقش مؤثر هر یک از مؤلفه‌های درگیری شبکه‌ای، تعلق شبکه‌ای و حمایت شبکه‌ای در تقویت سطوح گوناگون مطالبه‌گری دانش‌آموزان است.

بیشتری نسبت به تعاملات حضوری با ضریب مسیر (۰/۷۷۲) دارند.

می‌توان گفت که شبکه‌های مجازی با عبور از محدودیت‌های مکانی و زمانی، بستری مؤثرتر برای توسعه مهارت‌های اجتماعی و فرهنگی دانش‌آموزان فراهم کرده و نقش تعیین‌کننده‌ای در ظهور رفتارهای مطالبه‌گرانه ایفا می‌کنند. همچنین در بُعد حمایت شبکه‌ای، مطالبه‌گری اجتماعی با ضریب (۰/۸۶۲)

بیشترین همبستگی را با حمایت مشورتی شبکه‌ای دارد؛ درحالی‌که در بعد تشویقی، بیشترین اثر مربوط به مطالبه‌گری فرهنگی با ضریب (۰/۸۵۸) است. این نتایج تأکید می‌کند که شبکه‌های اجتماعی نه تنها به عنوان بستر تعاملات و مشورت عمل می‌کنند، بلکه از طریق حمایت‌های تشویقی، ظرفیت افراد را برای مشارکت در فرآیندهای مطالبه‌گری و ارتقاء کارآمدی اجتماعی افزایش می‌دهند.

جدول ۴: روابط ساختاری بین مؤلفه‌های شبکه‌های اجتماعی و ابعاد مطالبه‌گری

Table 4: Structural relationships between social network components and demand dimensions

مسیر فرضیه	ضریب مسیر	آماره t	انحراف استاندارد	P-value	نوع اثر
بُعد درگیری شبکه‌ای - حضوری (مطالبه‌گری اجتماعی)	۰/۷۴۳	۱۴/۲۷۱	۰/۰۵۲	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد درگیری شبکه‌ای - حضوری (مطالبه‌گری سیاسی)	۰/۶۷۵	۱۸/۱۹۲	۰/۰۳۷	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد درگیری شبکه‌ای - حضوری (مطالبه‌گری فرهنگی)	۰/۷۶۹	۲۶/۷۵۶	۰/۰۲۹	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد درگیری شبکه‌ای - حضوری (مطالبه‌گری آموزشی)	۰/۷۱۸	۱۴/۹	۰/۰۴۸	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد درگیری شبکه‌ای - مجازی (مطالبه‌گری اجتماعی)	۰/۸۷۳	۴۱/۷۶۹	۰/۰۲۱	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد درگیری شبکه‌ای - مجازی (مطالبه‌گری سیاسی)	۰/۷۸	۳۴/۸۴	۰/۰۲۳	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد درگیری شبکه‌ای - مجازی (مطالبه‌گری فرهنگی)	۰/۸۳۶	۴۶/۵۸۷	۰/۰۱۸	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد درگیری شبکه‌ای - مجازی (مطالبه‌گری آموزشی)	۰/۸۵۵	۴۲/۲۲۱	۰/۰۲	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - فراوانی تماس حضوری (مطالبه‌گری اجتماعی)	۰/۷۷۲	۲۱/۸۴۱	۰/۰۳۵	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - فراوانی تماس حضوری (مطالبه‌گری سیاسی)	۰/۶	۱۶/۰۱	۰/۰۳۷	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - فراوانی تماس حضوری (مطالبه‌گری فرهنگی)	۰/۶۴۲	۱۶/۸۵	۰/۰۳۸	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - فراوانی تماس حضوری (مطالبه‌گری آموزشی)	۰/۶۹۵	۱۵/۶۷۸	۰/۰۴۴	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - فراوانی تماس مجازی (مطالبه‌گری اجتماعی)	۰/۹۳۵	۴۱/۴۸۴	۰/۰۱	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - فراوانی تماس مجازی (مطالبه‌گری سیاسی)	۰/۷۳۶	۲۳/۴۴۲	۰/۰۳۱	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - فراوانی تماس مجازی (مطالبه‌گری فرهنگی)	۰/۷۸۶	۲۸/۷۶۴	۰/۰۲۷	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - فراوانی تماس مجازی (مطالبه‌گری آموزشی)	۰/۹۲۱	۳۱/۲۶۲	۰/۰۱۳	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - میزان صمیمیت (مطالبه‌گری اجتماعی)	۰/۸۹۳	۵۲/۶۲	۰/۰۱۷	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - میزان صمیمیت (مطالبه‌گری سیاسی)	۰/۷۶۸	۲۶/۱۸۳	۰/۰۲۹	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - میزان صمیمیت (مطالبه‌گری فرهنگی)	۰/۷۷	۳۰/۸۹۷	۰/۰۲۵	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد تعلق شبکه‌ای - میزان صمیمیت (مطالبه‌گری آموزشی)	۰/۷۸۱	۴۶/۱۸۷	۰/۰۱۹	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد حمایت شبکه‌ای - مشورتی (مطالبه‌گری اجتماعی)	۰/۸۶۲	۳۵/۲۳۹	۰/۰۲۴	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد حمایت شبکه‌ای - مشورتی (مطالبه‌گری سیاسی)	۰/۷۸	۳۷/۳۴۵	۰/۰۲۱	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد حمایت شبکه‌ای - مشورتی (مطالبه‌گری فرهنگی)	۰/۸۱۵	۳۹/۷۵۳	۰/۰۲۱	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد حمایت شبکه‌ای - مشورتی (مطالبه‌گری آموزشی)	۰/۸۰۱	۲۰/۹۲۷	۰/۰۳۸	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد حمایت شبکه‌ای - تشویقی (مطالبه‌گری اجتماعی)	۰/۷۲۷	۱۳/۸۱۸	۰/۰۵۳	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد حمایت شبکه‌ای - تشویقی (مطالبه‌گری سیاسی)	۰/۸۲۸	۳۵/۴۹۵	۰/۰۲۳	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد حمایت شبکه‌ای - تشویقی (مطالبه‌گری فرهنگی)	۰/۸۵۸	۴۲/۵۵	۰/۰۲	۰/۰۰۰	مثبت
بُعد حمایت شبکه‌ای - تشویقی (مطالبه‌گری آموزشی)	۰/۶۸۱	۱۱/۳۵۶	۰/۰۶	۰/۰۰۰	مثبت

ابعاد سه‌گانه شبکه‌های اجتماعی، بُعد درگیری شبکه‌ای بیشترین اثر غیرمستقیم ۰/۳۸۷ را دارد؛ درحالی‌که بُعد تعلق شبکه‌ای و حمایت شبکه‌ای به ترتیب با ضرایب ۰/۳۵۵ و ۰/۳۶ دارای اثرات غیرمستقیم قابل‌توجهی هستند. همچنین با وجود متغیر شبکه‌های اجتماعی، متغیر معنابخشی اثر مستقیمی معادل ۰/۲۳۵ بر مطالبه‌گری داشته است.

جدول ۵ میزان اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مدل پژوهش بر مطالبه‌گری را نشان می‌دهد. لازم به ذکر است؛ اعداد مربوط به ستون اثر غیرمستقیم از حاصل‌ضرب مسیرهای غیرمستقیم در شکل ۳ برای هر متغیر به دست آمده است. براساس نتایج، متغیر «ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی» دارای اثر مستقیم ۰/۷۴۸ و همچنین اثر غیرمستقیم ۰/۲۱۲ از طریق متغیر میانجی معنابخشی بر مطالبه‌گری است. در میان

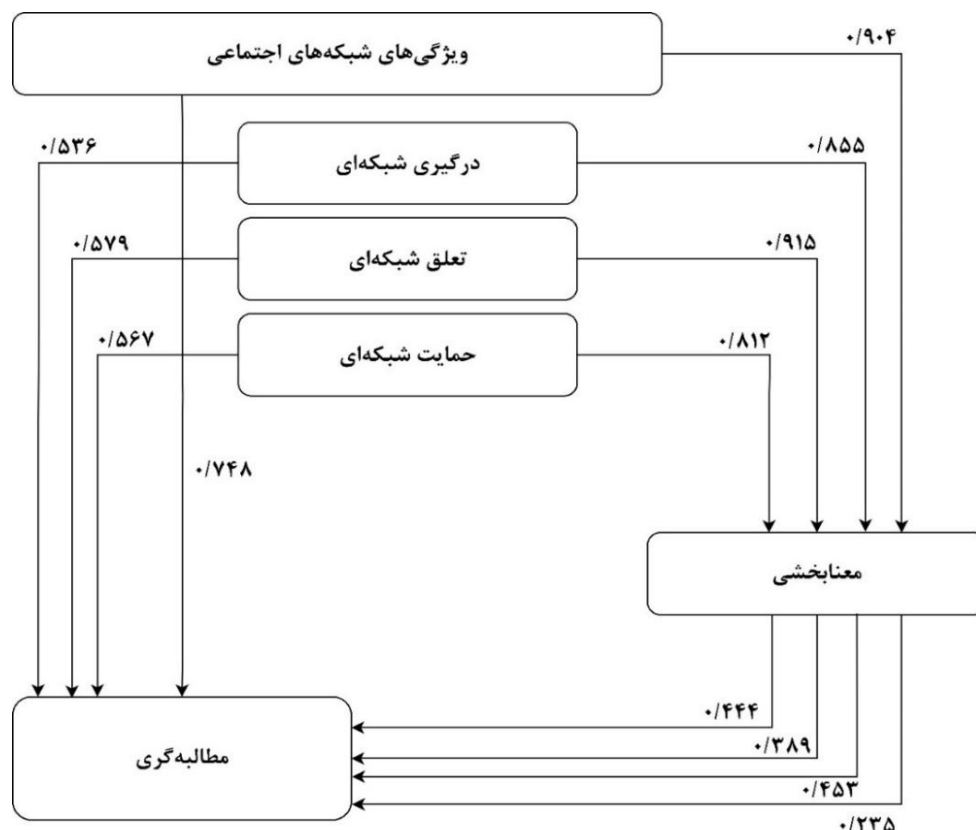
جدول ۵: اثر مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل و میانجی

Table 5: Direct and indirect effects of independent and mediating variables

اثر غیر مستقیم	اثر مستقیم	متغیر
۰/۲۱۲	۰/۷۴۸	ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی
۰/۳۸۷	۰/۵۳۶	بعد درگیری شبکه‌ای و ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی
۰/۳۵۵	۰/۵۷۹	بعد تعلق شبکه‌ای و ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی
۰/۳۶	۰/۵۶۷	بعد حمایت شبکه‌ای و ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی
-	۰/۲۳۵	معنابخشی

درگیری شبکه‌ای، حمایت شبکه‌ای و تعلق شبکه‌ای است، برای شفاف‌سازی سازوکار اثرگذاری هریک از این مؤلفه‌ها، روابط آن‌ها به صورت تفکیک‌شده نیز در مدل مفهومی نمایش داده شده است. به بیان دیگر، مدل مفهومی ارائه‌شده در شکل، درواقع خلاصه‌ای از چند مدل تحلیلی است که در آن‌ها تأثیر هریک از ویژگی‌های سه‌گانه شبکه‌های اجتماعی به صورت مستقل، هم به طور مستقیم بر مطالبه‌گری و هم به طور غیرمستقیم از مسیر معنابخشی مورد آزمون قرار گرفته است. بدین ترتیب، وجود مسیرهای متعدد در مدل نه به معنای طرح فرضیه‌های متفاوت، بلکه به منظور نمایش جامع و یکپارچه روابط آزمون شده و پرهیز از ارائه چندین شکل مجزا بوده است.

شکل ۳، مدل مفهومی پژوهش را به همراه ضرایب مسیر برای فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد. مدل مفهومی پژوهش حاضر مستقیماً براساس فرضیه‌های اصلی و فرعی تحقیق طراحی و ترسیم شده است. در سطح کلان، فرضیات پژوهش بیانگر تأثیر مستقیم ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی بر مطالبه‌گری دانش‌آموزان، تأثیر ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی بر معنابخشی و نیز تأثیر معنابخشی بر مطالبه‌گری هستند؛ ازاین‌رو در مدل مفهومی، مسیرهای مستقیم از ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی به مطالبه‌گری و نیز مسیرهای غیرمستقیم از طریق متغیر میانجی معنابخشی لحاظ شده‌اند. درعین‌حال، از آنجاکه متغیر «ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی» یک سازه چندبعدی متشکل از سه مؤلفه

شکل ۳: مدل مفهومی پژوهش به همراه ضرایب مسیر

Figure 3: Conceptual research model with path coefficients

این متغیر وابسته است. علاوه بر این، برای سنجش قدرت پیش‌بینی مدل، از شاخص Q^2 استفاده شد که براساس تفاوت بین مقادیر پیش‌بینی‌شده و واقعی محاسبه می‌شود. در این شاخص، مقادیر $0/15$ و $0/35$ به ترتیب نشان‌دهنده سطح متوسط و قوی در قدرت پیش‌بینی مدل محسوب می‌شوند (Davies & Dodd, 2002).

به منظور ارزیابی نیکویی برازش مدل ساختاری در این پژوهش، از دو شاخص کلیدی ضریب تعیین (R^2) و شاخص استون - گیسر (Q^2) بهره گرفته شد. ضریب تعیین نشان‌دهنده میزان تبیین واریانس متغیرهای وابسته توسط متغیرهای مستقل مدل است. مطابق نتایج، مقدار R^2 برای متغیر «مطالبه‌گری» معادل $0/933$ به دست آمد که بیانگر قدرت تبیین بسیار بالا و رضایت‌بخش مدل در تبیین

جدول ۶: قدرت پیش‌بینی مدل پژوهش

Table 6: Predictive power of the research model

شاخص	R^2	Q^2
متغیر وابسته - مطالبه‌گری	$0/933$	$0/32$

۶ بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تبیین تأثیر ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی بر رفتارهای مطالبه‌گرانه دانش‌آموزان با میانجی‌گری فرآیند معنابخشی انجام شده است. اهمیت این موضوع از آن روست که مطالبه‌گری به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های بنیادین تحقق حقوق شهروندی و تقویت کنشگری اجتماعی، نقش بسزایی در ارتقاء کیفیت زندگی و مشارکت فعالانه نسل‌های جدید ایفا می‌کند. یافته‌ها نشان داد که طیف مطالبات دانش‌آموزان در بافت فرهنگی - اجتماعی شهر کرمانشاه، در چهار بعد آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی تبلور یافته و این کنشگری تا حد زیادی از ساختار و کیفیت روابط در شبکه‌های اجتماعی متأثر است.

در این میان، معنابخشی به‌عنوان یک فرآیند شناختی - تفسیری، پیوند میان ویژگی‌های شبکه‌ای و رفتارهای مطالبه‌گرانه را تعمیق و تعدیل می‌کند. نتایج تحلیل داده‌ها بیانگر آن است که سه مؤلفه «درگیری شبکه‌ای»، «تعلق شبکه‌ای» و «حمایت شبکه‌ای» تأثیر معناداری بر شکل‌گیری و گسترش رفتارهای مطالبه‌گرانه دانش‌آموزان دارند. دانش‌آموزان در جریان مشارکت فعال در شبکه‌ها، از طریق تعامل مداوم با گروه‌های مختلف، نه تنها نیازها و دغدغه‌های آموزشی، بلکه مطالبات گسترده‌تری در عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را بازشناسی و ابراز می‌کنند. احساس تعلق به گروه‌ها و اجتماعات مجازی و حضوری نیز با افزایش انگیزه‌های مشارکتی، زمینه‌ساز پیگیری هدفمند مطالبات و دستیابی به حقوق شهروندی می‌شود. به زعم مارشال، شهروندی پایگاهی اعطا شده به کسانی است که عضو کامل یک اجتماع‌اند و بنا بر حقوق و وظایف مرتبط به این پایگاه، با هم برابرند (Marshall, 1964: 17)؛ بنابراین، مطالبه‌گری دانش‌آموزان در حوزه‌های مختلف محصول شکل‌گیری مفهوم شهروندی فعال است که لازمه آن شناخت حقوق و مسؤولیت‌ها و همچنین بازیابی

عدالت و برابری در نظام آموزشی، خانواده و محیط‌های جمعی گسترده‌تر می‌باشد. این امر را می‌توان با یافته‌های ابوالحسنی و همکاران (۱۴۰۳) در خصوص نیاز به تحقق مطالبات شهروندی و «توزیع عادلانه منابع و فضای عمومی» و یافته‌های بیرانوند و بهادر (۱۴۰۲)، فرج‌اله و همکاران (۱۴۰۱) در زمینه بررسی مطالبه‌گری شهروندی و اهمیت متغیر «آگاهی عمومی»، در به رؤیت کشیده شدن مطالبات شهروندان هم‌سو است. همچنین یافته‌های این مطالعه در خصوص «دفاع از آزادی‌های فردی و برابری» با نتایج پژوهش سادات بیدگلی و عامری (۱۳۹۷) هم‌راستا تلقی شد.

حضور فعال در گفتمان‌های شبکه‌های اجتماعی، دسترسی دانش‌آموزان به اطلاعات و حمایت‌های متنوع را تسهیل کرده و این امر به درک عمیق‌تر مسائل پیرامونی و ایجاد انسجام معنایی میان تجربیات شخصی و اجتماعی آنان منتهی می‌شود. بدین ترتیب، مطالبه‌گری نه‌صرفاً واکنشی به نیازهای آشکار، بلکه فرآیندی پویا و مبتنی بر بازانديشی مستمر است که تحت‌تأثیر ساختار شبکه‌ای و روابط کاربران شکل می‌گیرد. شبکه‌های اجتماعی از طریق ایجاد فضاهایی برای گفت‌وگو و مواجهه با دیدگاه‌های متنوع، بستر مناسبی برای شکل‌گیری نگاه انتقادی و تولید معانی جدید فراهم می‌کنند؛ امری که به بازتعریف مطالبات و تقویت کنش‌های مطالبه‌گرانه منجر می‌شود. از منظر رینی و ولمن (2012) انقلاب «انقلاب شبکه‌های اجتماعی» باعث شده است تا مردم با فراسوی گروه‌های بسته و محدود خود تعامل داشته باشند. منظور از شبکه‌های اجتماعی در این‌جا مفهومی فراتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی است و بیشتر ناظر بر شبکه‌های اجتماعی واقعی است. انقلاب شبکه‌های اجتماعی فرصت‌ها را برای مردم فراهم می‌کند تا از گروه‌های مقید به دنیای بیرونی، خارج شوند. این عامل تنوع بیشتری را در روابط اجتماعی ایجاد کرده است و همچنین پل‌هایی را برای رسیدن به دنیای بیرونی و حرکت و مانورپذیری در میان آن‌ها ایجاد می‌کند. در

این ساختار جدید، *دانش‌آموزان*، قادرند به‌صورت انتخابی در شبکه‌های چندگانه حضور یابند و بر-اساس نیازها و علایق خود، با بخش‌های مختلف شبکه ارتباط صمیمانه برقرار کنند. فضاهای شبکه‌ای با فراهم‌کردن امکان درگیری فعال در کانال‌های متنوع ارتباطی، باعث شده‌اند تا دانش‌آموزان بیش از گذشته به منابع مختلف دسترسی یابند و برداشت و یا تفسیر خود را نسبت به مسائل اجتماعی، فرهنگی و حقوقی تغییر دهند. یافته‌های این بخش را می‌توان با نتایج پژوهش‌های حمزه و همکاران (۱۴۰۲)، سوهاریانتو و رزاق (2025)، بریتو (2023) و سیدکاظم (2013) در زمینه اثربخشی ظرفیت‌های شبکه‌های اجتماعی ازجمله «نشر اخبار، جریان آزاد اطلاعات، وجود دیدگاه بی‌طرفانه» بر بروز مطالبات شهروندان، هم‌راستا در نظر گرفت. آن‌ها معتقدند، کاربران براساس خاصیت دوران مدرن دائماً در حال بازاندیشی مطالبات خود و سطح مورد انتظارشان می‌باشند و شبکه‌های اجتماعی این امکان را برای آن‌ها فراهم می‌کند.

با این‌حال، نتایج نشان می‌دهد که معنابخشی به‌تنهایی محرک اصلی رفتارهای مطالبه‌گرانه نیست؛ بلکه در قالب سازوکاری تکمیلی و تقویت‌کننده عمل می‌کند و اثرگذاری آن در پیوند با ساختارهای ارتباطی گسترده‌تر معنا می‌یابد. بر اساس این، رفتار مطالبه‌گرانه محصول تعامل پیچیده میان شرایط بیرونی و فرآیندهای شناختی - تفسیری درونی است؛ به‌گونه‌ای که کنشگران ابتدا ضرورت و معنایفنگی مطالبات را در چارچوب روابط شبکه‌ای درک و سپس آن‌ها را با ترجیحات خود، تطبیق می‌دهند. این روند، شکل‌گیری تدریجی و تکامل‌یافته مطالبات را در بستر روابط مستمر شبکه‌ای تسهیل می‌کند. بنا به دیدگاه بلومر (1969) در تئوری هم‌کنش‌گرایی نمادین، مفهوم معانی از خلال تجربه انسان، نو به نو و تازه می‌شود، پیدا و بازیابی می‌گردد، معنا دائماً در حال برآمدن از یک

وضعیت پیشینی به وضعیت پسینی سیال است. چنین حقیقتی ازاین‌رو پرگمیتیستی است که هم بر مبنای تفسیر و برسازی کنش آدمی بنا نهاده شده، هم درگیر با معنای اجتماعی از اعیان یا ابژه‌هاست. افراد با اشاره به معانی مشترک در موقعیت جمعی، به تفسیر موقعیت پرداخته، جوانب امر را عمل-گرایانه سنجیده، پیش‌بینی‌های لازم را می‌کنند. آن‌ها درواقع به جای واکنش در برابر تعینات یا جبر شرایط، به برسازی کنش (کنشگری) می‌پردازند.^۱ نتایج این بخش با یافته‌های رابینسون و تیلور (2013) هم‌جهت است. این پژوهشگران نشان دادند که بررسی دقیق صدای دانش‌آموزان این نسل سبب فهم معانی و شناسایی علایق و تمایلات آنان خواهد شد و در مقابل سلطه آشکار و پنهان قدرت در شبکه روابط کارکنان مدارس با دانش‌آموزان در درک صحیح مطالبات آن‌ها خلل ایجاد می‌کند؛ بنابراین برقراری اتصالات پیچیده میان اعضای شبکه‌های اجتماعی، به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا خواسته‌هایشان را از دیدگاه‌های گوناگون و با توجه به تجارب گذشته و شرایط کنونی زندگی خود ارزیابی کنند و تعریف‌های جدید و متفاوتی از مطالباتشان بیافرینند.

شنیدن اظهارات و دیدگاه‌های دیگران در شبکه‌های اجتماعی، همراه با ایده‌پروری و تأثیرگذاری متقابل کنشگران، سبب پیدایی تفاسیر نوین و تعمیق یافته از نیازها در اذهان می‌شود که این فرآیند پویا، زیربنای تحولات مطالبه‌گری را در بستر اجتماعی دانش‌آموزان تشکیل می‌دهد. با توجه به مطالب اشاره‌شده می‌توان گفت که تقویت حمایت‌های مشورتی و عاطفی در مدارس از طریق مشاوران متخصص؛ به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مسائل خود را عمیق‌تر تحلیل کرده و مطالباتشان را به‌صورت هدفمند بیان کنند. به نظر می‌رسد برگزاری منظم نشست‌های هم‌اندیشی با دانش‌آموزان و اولیاء آنان می‌تواند به هدایت گفت‌وگوهای انتقادی

^۱ سلسله نشست‌های انجمن جامعه‌شناسی تفسیری، کاربرد اصطلاح "پرگمیتسم" در جامعه‌شناسی تفسیری: ۱۴۰۲/۱۰/۱۶

سهم نویسندگان

این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان (واکاوی مطالبه‌گری اجتماعی دانش‌آموزان شهر کرمانشاه: مطالعه‌ای با رویکرد تحلیل شبکه) از دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا (س) تهران است. ترکیب نویسندگان و سطح مسئولیت آن‌ها در رساله و مقاله یکسان است.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافی توسط نویسندگان مطرح نشده است.

تشکر و قدردانی

نویسندگان از همه مشارکت‌کنندگان در این مقاله کمال تشکر را دارند.

و شناخت صحیح‌تر از تقاضاهای نوجوانان منجر شود تا در جهت تحقق آن‌ها با برنامه‌ریزی درست گام برداشته شود. طراحی برنامه‌هایی برای کیفیت-بخشی تعاملات والدین و دانش‌آموزان در شبکه‌های اجتماعی مجازی شرایطی را به وجود می‌آورد که به تقویت درک مشترک و حمایت خانوادگی از مطالبه‌گری مسئولانه می‌انجامد. در این راستا؛ پژوهش‌های آتی می‌توانند تأثیر متغیرهای زمینه‌ای مانند جنسیت، سن، سطح تحصیلات والدین و دسترسی به فناوری را بررسی کنند تا درک جامع‌تری از عوامل مؤثر بر مطالبه‌گری ارائه شود. از محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به عدم دسترسی به برخی از منابع لاتین اشاره کرد.

منابع مالی

مقاله حاضر حمایت مالی نداشته است.

منابع

دانشکده ادبیات و علوم انسانی (دانشگاه خوارزمی)، ۱۶ (۶۳)، ۳۲-۵.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.2476693.3.1387.1387.63.1.4>

باستانی، سوسن و رئیسی، مهین (۱۳۹۰). روش تحلیل شبکه: استفاده از رویکرد شبکه‌های کل در مطالعه اجتماعات متن باز. *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، ۵ (۲)، ۳۱-۵۷.

http://www.jss-isa.ir/article_21463.html

باستانی، سوسن و صالحی‌هیکویی، مریم (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی شبکه و جنسیت: بررسی ویژگی‌های ساختی، تعاملی و کارکردی شبکه اجتماعی زنان و مردان در تهران. *نامه علوم اجتماعی*، دوره ۳۰، ۹۵-۶۳.

https://jnoe.ut.ac.ir/article_18323.html

باستانی، سوسن؛ اعظم‌آزاده، منصوره و سلطانی، فاطمه (۱۳۸۸). شبکه‌های اجتماعی و رفتار

ابوالحسنی، فضا؛ فرهمند، مهناز؛ افراسیابی، حسین و جوادیان، سیدرضا (۱۴۰۳). راهبرد شهروندان جوان در عرصه مطالبات بی‌پاسخ: مطالعه کیفی در شهر یزد. *پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی*، ۱۳ (۱)، ۷۴-۵۱.

<https://doi.org/10.22108/srsp.2024.140592.1971>

اعظم‌آزاده، منصوره (۱۳۸۴). آگاهی از نابرابری‌های جنسیتی: مدلی برای سنجش میزان شناخت از نابرابری‌های جنسیتی. *زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)*، ۳ (۲)، پیایی ۱۲، ۷۳-۵۱.

<https://elmnet.ir/doc/332125-21301>

اعظم‌آزاده، منصوره، و دهقان‌دهنوی، آزاده (۱۳۸۷). اشتغال دانشجویان: رابطه بین شبکه روابط اجتماعی و وضعیت شغلی. *مجله*

اجتماعی بر مطالبات سیاسی کاربران (مطالعه مقایسه شبکه تلگرام و اینستاگرام). *جغرافیا و روابط انسانی*، ۶ (۳)، ۴۵۹-۴۴۱.

https://psp.modares.ac.ir/article_21031.html

دانشمند، پروانه (۱۳۹۸). *سیالیت هویت و عوامل مؤثر بر آن در شهر تهران (با تأکید بر رویکرد تحلیل شبکه)*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه الزهرا.

داوری، علی و رضازاده، آرش (۱۳۹۲). *مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار Smart Pls*. انتشارات جهاد دانشگاهی. تهران.

دواس، دی. ای (۱۳۹۴). *پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایبی، تهران: نشر نی*.

رضادوست، کریم؛ هزارجریبی، جعفر؛ کاظمی، احسان و طوافی، هیدا (۱۴۰۲). تحلیل گفتمانی زمینه‌های نارضایتی و رفتارهای اعتراضی دو دهه اخیر (با تأکید بر روش تحلیل گفتمان لاکلو و موف). *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۱۰ (۲۱)، ۲۷۷-۲۳۵.

<https://doi.org/10.22080/ssi.2023.25231.2097>

زارع شاه‌آبادی، اکبر و عسگری علی‌رضا (۱۴۰۴). روایت باورها و کنش‌های نسل Z نسبت به نابرابری (مورد مطالعه: شهروندان خمینی-شهر اصفهان). *مسائل اجتماعی ایران*، ۱۶ (۲)، ۱۸۵-۲۲۶.

<https://doi.org/10.61882/jspi.16.2.185>

سادات بیدگلی، سیدمحمود و عامری، فرزانه (۱۳۹۷). تحلیل مطالبات زنان تهران در دوره پهلوی دوم (۱۳۳۲-۱۳۲۰ش). *براساس عرایض مجلس شورای ملی. تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری*، ۲۸ (۲۱)، ۷۷-۱۰۵.

رأی‌دهی جوانان در شهر مشهد. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۱۰ (۳)، ۳-۲۶.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17351901.1388.10.3.1.7>

بیرانوند، نسرین و بهادر، فرشید (۱۴۰۲). بررسی و تحلیل راهکارهای مطالبه‌گری مردم از مسئولین از منظر جامعه‌شناسی با رویکرد بهبود زندگی مردم (مطالعه موردی: شهروندان بالای ۱۸ سال شهر خرم‌آباد). *دوفصل‌نامه علمی رویکردهای حقوق سیاسی*، ۱ (۲)، ۴۱-۶۰.

<https://doi.org/10.22084/qjpla.2024.30214.1003>

تنهایی، حسین ابوالحسن (۱۳۹۳). *درآمدی بر مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی*. مشهد: نشر مرنديز، چاپ هفتم.

تنهایی، حسین ابوالحسن (الف ۱۴۰۰). *دستگاه نظری وبر، تفسیرگرایی اروپایی*. تهران: اندیشه احسان.

تنهایی، حسین ابوالحسن (ب ۱۴۰۰). *دستگاه نظری بلومر بنیان‌گذار هم کنش‌گرایی نمادین*. تهران: اندیشه احسان.

جانستون، هنک (۱۳۹۹). *جنبش اجتماعی چیست؟ ترجمه سعید کشاورزی و مریم کریمی، تهران: ثالث*.

حاضری، علی‌محمد و رفیعی بهابادی، مهدی (۱۴۰۱). ارزیابی تجربی نظریه‌های رفتار جمعی و کنش جمعی در تبیین پتانسیل اعتراض سیاسی؛ بررسی موردی شهرستان‌های جنوبی استان تهران. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۹ (۲۰)، ۱۶۴-۱۳۵.

<https://doi.org/10.22080/ssi.2022.24315.2041>

حمزه، فرهاد؛ اخباری، محمد و مجتهدی‌نجفی، محمود (۱۴۰۲). *بررسی تأثیر شبکه‌های*

سندج. زیست سیاست و توسعه، (۲)،
۴۵-۶۲.

<https://doi.org/10.22034/jbpd.2025.141934.1013>

مدنی قهفرخی، سعید (۱۳۹۵). *ضرورت مبارزه با پدیده فقر و نابرابری در ایران*. تهران: آگاه. مرکز آمار ایران (۱۴۰۳).

<https://amar.org.ir/>

مصباحی‌مقدم، ساعده؛ ابوالحسن تنهایی، حسین و شکرپیگی، عالیہ (۱۴۰۱). *تعامل مطالبه‌گری اجتماعی و هویت ملی جامعه ایرانی در میان دانشجویان*. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۱۲(۴۴)، ۴۵۹-۴۸۰.

<https://doi.org/10.22034/ciu.2022.1309>

میرحسینی، بیدا، آقاجانی، حسین و حبیب‌پور گتایی، کرم (۱۳۹۸). *مطالبات اجتماعی زنان و رابطه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی با آنها* (مورد مطالعه: زنان شهر قزوین). *مطالعات زن و خانواده*، ۷(۱)، ۷۳-۹۵.

<https://doi.org/10.22051/jwfs.2017.169851541>

نعیمی، نگین؛ افشانی، سیدعلیرضا؛ روحانی علی و عسکری ندوشن، عباس (۱۴۰۴). *کاوش فرآیندهای دفع کنشگری مطالبه‌گرایانه* (یک مطالعه کیفی از زنان مطالبه‌گر یزدی). *مسائل اجتماعی ایران*، ۱۶(۳): ۳۵۸-۳۱۵.

<https://doi.org/10.61882/jspi.16.3.315>

Abolhasani, F., Farahmand, M., Afrasiabi, H., Javadian, S. R. (2024). The strategy of young citizens in the field of unanswered demands: A qualitative study in Yazd city. *Strategic Research on Social Problems*, 13(1), 51-74. [In Persian].

<https://doi.org/10.22051/hph.2018.186481182>

عاملی، سعیدرضا. (۱۳۸۰). *تعامل جهانی شدن، شهروندی و دین*. *نامه علوم اجتماعی*، ۱۸(۱۸)، ۱۶۷-۲۰۰.

https://jnoe.ut.ac.ir/article_15209.html

فرج‌اله، حدیثه؛ شاوردی، تهمینه و جعفرزاده‌پور، فروزنده (۱۴۰۱). *تحلیل جامعه‌شناختی مطالبه‌گری اجتماعی کارکنان شاغل در سازمان بهزیستی کشور با تأکید بر حقوق شهروندی*. *مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی*، ۵(۴)، ۳۵-۴۶.

<http://asscs.ir/post.aspx?Id=792>

کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰). *عصر اطلاعات: ظهور جامعه شبکه‌ای*. ترجمه حسن چاوشیان، لایلا جوافشانی، تهران: نی.

لطفی، مهوش؛ حبیب‌پور گتایی، کرم؛ قادری، صلاح‌الدین و مرادخانی، علی (۱۴۰۳). *نفی به رسمیت‌شناسی دانش‌آموزان از سوی معلمان و اولیای مدرسه* (مطالعه‌ای در خصوص دانش‌آموزان دوره دوم مقطع متوسطه شهر تهران). *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۱۱(۲۳)، ۲۱۱-۲۳۷.

<https://doi.org/10.22080/ssi.2024.26912.2185>

محمدی، فردین و نوغانی دخت‌بهمنی، محسن (۱۴۰۴). *مطالعه جامعه‌شناختی کیفیت مطالبه‌گری اجتماعی در بین شهروندان*

<https://doi.org/10.22108/srsp.2024.140592.1971>

Ameli, Saeed Reza. (2002). The interaction of globalization, citizenship and religion. *Social Sciences Letter*, 18(18), 167-200. [In Persian].

- https://jnoe.ut.ac.ir/article_15209.html
- Azam Azadeh, M. (2005). Awareness of gender inequality: A model for measuring the level of awareness of gender inequalities. *Woman in Development & Politics*, 3(2), 51-73. [In Persian].
- <https://elmnet.ir/doc/332125-21301>
- Azam Azadeh, M., Dehghan Dehnavi, A. (2008). Student Employment: The Relationship Between Social Network and Job Status. *Social Issues of Iran*, 16(63), 5-32. [In Persian].
- <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24766933.1387.1387.63.1.4>
- Bastani, S., Azam Azadeh, M., & Soltani, F. (2009). Voting behavior of youths in Mashhad city a network approach. *Iranian Journal of Sociology*, 10(3), 3-26. [In Persian].
- [20.1001.1.17351901.1388.10.3.1.7](https://doi.org/10.17351901.1388.10.3.1.7)
- Bastani, S., Raissi, M. (2012). Social network analysis as a method: Using whole network approach for studying foss communities. *Journal of Iranian Social Studies*, 5(2), 31-57. [In Persian].
- http://www.jss-isa.ir/article_21463.html
- Bastani, S., Salehi-Hikoei, M. (2007). Network social capital and gender: A study of the structural, interactive and functional characteristics of women's and men's social networks in Tehran. *Journal of Social Sciences* Letter, Volume 30, 63-95. [In Persian].
- https://jnoe.ut.ac.ir/article_18323.html
- Beiranvand, N. and Bahador, F. (2024). Investigating and analyzing the solutions of people's demands from the officials from the perspective sociology with the approach of improving people's lives (case study: Citizens over 18 years of age in Khorram Abad/Year 1401). *Political Rights Approaches*, 1(2), 41-60. [In Persian].
- <https://doi.org/10.22084/qjpla.2024.30214.1003>
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Britto, R.J. (2023). Social media engagement and democracy: Understanding the impact of social media on youth civic engagement in Tanzania. *Journal of Media and Communication Studies*, 15(2), 13-20.
- <https://doi.org/10.5897/JMCS2023.0795>
- Castells, M. (2001). *The information age: The rise of the network society*. Translated by Hassan Chavoshian, Leila Javafshani, Tehran: Ney. [In Persian].
- Cheung, G. W., Cooper-Thomas, H. D., Lau, R. S., & Wang, L. C. (2024). Reporting reliability, convergent and discriminant validity with structural equation modeling: A review and

- best-practice recommendations. *Asia Pacific Journal of Management*, 41(2), 745-783.
<https://doi.org/10.1007/s10490-023-09871-y>
- Cortés-Ramos, A., Torrecilla García, J.A., Landa-Blanco, M., Poleo Gutiérrez, F.J., Castilla Mesa, M.T. (2021). Activism and social media: Youth participation and communication. *Sustainability*, 13(18), 1-13.
<https://doi.org/10.3390/su131810485>
- Daneshmand., P. (2019). *Identity fluidity and its effective factors in Tehran: A network approach* (Master's Thesis, Al-Zahra University). [In Persian].
- Davari, A., Rezazadeh, A. (2013), *Structural equation modeling with Smart Pls Software*. Jahad Daneshgahi Publications, Tehran. [In Persian].
- Davies, D., & Dodd, J. (2002). Qualitative research and the question of rigor. *Qualitative Health Research*, 12(2), 279-289.
<https://doi.org/10.1177/104973230201200211>
- Dewas, D. A. (2015). *Survey in social research*. translated by Houshang Naibi, Tehran: Nay Publishing. [In Persian].
- Faraj-Allah, H., Shawardi, T., Jafarzadeh-Pour, F. (2012). Sociological analysis of social demands of employees working in the country's welfare organization with emphasis on citizenship rights. *Applied Studies in Social Sciences and Sociology*, 5(4), 35-46. [In Persian].
<http://asscs.ir/post.aspx?Id=792>
- Flynn, A.W. P., Domínguez Jr, S., Jordan, R.A.S., Dyer, R.L., & Young, E.I. (2021). When the political is professional: Civil disobedience in psychology. *American Psychologist*, 76(8), 1217-1231.
<https://doi.org/10.1037/amp0000867>
- Hamzeh, F; Akhbari, M., Mojtahedi-Najafi, M. (2023). Investigating the impact of social networks on users' political demands (study comparing the Telegram and Instagram networks), *Political Spatial Planning*. 6(1), 120-134. [In Persian].
https://psp.modares.ac.ir/article_21031.html
- Hazeri, A. M., & Rafiei Bahabadi, M. (2023). Experimental evaluation of theories of collective behavior and collective action in explaining the potential of political protest: A case study of the southern cities of Tehran province. *Sociology of Social Institutions*, 9(20), 135-164. [In Persian].
<https://doi.org/10.22080/ssi.2022.24315.2041>
- Hill, R. C., & Levenhagen, M. (1995). Metaphors and mental models: Sense-

- making and sensegiving in innovative and entrepreneurial activities. *Journal of Management*, 21(6), 1057-1074.
- <https://doi.org/10.1177/014920639502100603>
- Johnston, H. (2019). *What is a social movement?* Translated by Saeed Keshavarzi and Maryam Karimi, Tehran: Sales. [In Persian].
- Karunungan, R. (2021). *Reawakening student activism a case study of Malaysia and Singapore*. Report: Published by Heinrich-Boll- Stiftung.
- Lin, N. (2005). *A network theory of social capital*. Duke University.
- lotfi, M., Habibpour-Gatabi, K., Ghaderi, S., & Moradkhani, A. (2024). Denial of students' recognition by teachers and school staff (A study on second year students in secondary school in Tehran). *Sociology of Social Institutions*, 11(23), 211-237. [In Persian].
- <https://doi.org/10.22080/ssi.2024.26912.2185>
- Madani Ghahfarkhi, S. (2016). *The necessity of fighting poverty and inequality in Iran*. Tehran: Aghah. [In Persian].
- Marshal, T. H. (1964). *Class, citizenship & social development*. New York: Doubleday & Company, Inc.
- Marshall, T.H. (2009). "Citizenship and social class". In: J. Manza, M. Sauder (eds.). *Inequality and society*. New York.
- Mesbahimoghdam, S., Abolhasani, H., shekarbeygi, A. (2022). The interaction of social demands and national identity of Iranian society among students. *Culture in Islamic University*, 12(44), 459-480. [In Persian].
- <https://doi.org/10.22034/ciu.2022.1309>
- Mirhosseini, B., Aqhajani-Mersa, H., & Habibpour, K. (2019). Social demands of women and the relation of lifestyle and social capital (A case study of women in Qazvin city). *Journal of Woman and Family Studies*, 7(1), 73-95. [In Persian].
- <https://doi.org/10.22051/jwfs.2017.16985.1541>
- Mohammadi, F., noghani-dokhtbahmani, M. (2025). Sociological study of the quality of social demands among the citizens of Sanandaj. *BioPolitics and Development*, 1(2), 45-62. [In Persian].
- <https://doi.org/10.22034/jbpd.2025.141934.1013>
- Naeimi, N., Afshani, S., Ruhani, A., Askari-Nadoushan, A. (2025). Exploring the processes of suppressing claim-making activism: A qualitative study of claim-making women in Yazd. *Social Problems of Iran*. 16(3), 315-358. [In Persian].
- <https://doi.org/10.61882/jspi.16.3.315>

- Omotosho-Adegboyega, L. (2020). Influence of social media on the social behavior of students as viewed by primary school teachers in Kwara State, Nigeria. *Mimbar Sekolah Dasar*, 7(1), 43-53. <https://ejournal.upi.edu/index.php/mimbar/article/view/23479>
- Rainie, L., & Wellman, B. (2012). *Networked: The new social operating system*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Rezadoost, K., Hezar Jaribi, J., Kazemi, E., & Tavafi, H. (2023). Discourse analysis of the grounds of dissatisfaction and protest behaviors of the last two decades (with an emphasis on Laclau and Mouffe's discourse analysis method). *Sociology of Social Institutions*, 10(21), 235-277. [In Persian].
<https://doi.org/10.22080/ssi.2023.25231.2097>
- Robinson, C., & Taylor, C. (2013). Student voice as a contested practice: Power and participation in two student voice projects. *Improving Schools*, 16(1), 32-46.
[10.1177/1365480212469713](https://doi.org/10.1177/1365480212469713)
- Sadat, S. M. and Ameri, F. (2018). Analysis of the demands of Tehran women in the second Pahlavi period (1941-1953) based on the petitions to the national assembly. *Journal of Historical Perspective & Historiography*, 28(21), 77-105. [In Persian].
<https://doi.org/10.22051/hph.2018.18648.1182>
- Sayed-Kassem, N. (2013). *Young egyptian activists' perceptions of the potential of social media for mobilisation*. for the Degree of Doctorate, The University of York.
- Serafimovska, E., & Markovikj, M. (2024). Motive for social justice and students' activism at university level. *European Journal of Social Science Education and Research*, 5(3), 172-184.
<https://doi.org/10.26417/mpetkk14>
- Snowden, D. (2005). Multi-Ontology sense making: A new simplicity in decision making. *Journal of Innovation in Health Informatics*, 13(1), 45-53.
<https://doi.org/10.14236/jhi.v13i1.578>
- Soltysiak, L. (2020). *Social media's impact on college student activism: Senior student affairs professional's perspectives* (Master of science in college student affairs, Eastern Illinois University, Charleston, Illinois).
- Statistical Center of Iran. (2024), [In Persian]. <https://amar.org.ir/>
- Suhariyanto, D., & Rozak, A. (2025). Political participation, civic education, and social media on generation Z's political engagement. *The East-south Journal of Social Science and Humanities*, 2(2), 161-170.
<https://doi.org/10.58812/esssh.v2i02.455>

- Taft, J. K. (2017). Teenage girls' narratives of becoming activists. *Contemporary Social Science*, 12, (1-2), 27-39.
<https://doi.org/10.1080/21582041.2017.1324173>
- Tanhaei, H. (2014). *An introduction to sociological schools and theories*. Mashhad, Marandiz Publishing. [In Persian].
- Tanhaei, H. (2021). *Blumer's theoretical system, the founder of symbolic interactionism*. Tehran: Andisheh Ehsan. [In Persian].
- Tanhaei, H. (2021). *Weber's theoretical system, european interpretivism*. Tehran: Andisheh Ehsan. [In Persian].
- Wellman, B., Boas, J., & Chen, W. (2002). The networked nature of community: Online and offline, *IT & Society*, 1(1), 151-165.
- Wellman, B., Quan-Haase, A., Witte, J., & Hampton, K. (2001). Does the internet increase, decrease, or supplement social capital? Social networks, participation, and community commitment. *American Behavioral Scientist*, 45(3):436-455.
- Zare Shahabadi, A., Asgari, A. (2025). Narrative of generation Z's beliefs and actions towards inequality (case of study: Citizens of Khomeyni Shahr, Isfahan). *Social Problems of Iran*. 16(2), 185-226. [In Persian].
<https://doi.org/10.61882/jspi.16.2.185>
- Zghazagh, A., Teuma, M. (2020). *Insights on modern youth activism the case of university of malta students*, L- Università ta Malta, Faculty for Social wellbeing.